

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра економіки, підприємництва та готельно-ресторанної
справи

«ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ»
Завідувач кафедри
д.е.н., професор
_____ Володимир ЗАЙЧЕНКО
«25» грудня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА **ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

«Ефективність господарської діяльності на аграрних підприємствах та напрями її підвищення (на прикладі фермерського господарства «Лік» с. Нова Прага Олександрійського району Кіровоградської області)»
« Efficiency of economic activity at agricultural enterprises and ways to improve it»

Виконав здобувач вищої освіти
2м курсу, групи ЕА-22м-1,4
ОПП «Економіка агробізнесу та
агротрейдинг»
спеціальності 051 «Економіка»
_____ Бордіян В.А.
«25» грудня 2023 р.

Керівник роботи: к.е.н., доцент
_____ Наталія Сисоліна
«25» грудня 2023 р.

Рецензент: к.е.н., професор
Херсонського державного аграрно-
економічного університету
_____ Савченко В.М.

м. Кропивницький

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет Економічний
Кафедра Економіки, підприємництва та ГРС
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка
Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма Економіка агробізнесу та агротрейдинг

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри економіки
та підприємництва

(підпис)
д.е.н., проф Володимир ЗАЙЧЕНКО
(наук. ступінь, вч. звання, ім'я та прізвище)

« 9 » вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бордіян Владислав Андрійович

(прізвище, ім'я та по-батькові)

1. Тема роботи Ефективність господарської діяльності на аграрних підприємствах та напрями її підвищення (на прикладі фермерського господарства «Лік» с. Нова Прага Олександрійського району Кіровоградської області)

2. Керівник роботи Сисоліна Наталія Петрівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 25 грудня 2023

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Мета - оцінка господарської діяльності підприємства, а також розробка пропозиції щодо підвищення її ефективності, на прикладі аграрного підприємства – фермерське господарство „Лік”.

.Завдання: 1) дослідити теретико-методичні аспекти господарської діяльності; 2)здійснити загальну характеристику ФГ «Лік»; 3) проаналізувати виробничо-господарську діяльність ФГ «Лік»; 4) дослідити резерви підвищення ефективності господарської діяльності підприємства; 5) розробити заходи по впровадженню „ нової технології по вирощуванню соняшнику на підприємстві

т

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Ознайомлення з літературними джерелами	09.09.23-20.09.23	
2.	Написання вступу та першого розділу " ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГ.АСПЕКТИГОСПОДАРСЬКОЇДІЯЛЬНОСТІ	21.09.23-10.10.23	
3.	Написання другого розділу " ФІН-ЕКОНОМ-Й АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ «ЛІК»	11.10.23-11.11.23	
4.	Написання третього розділу " НАПРЯМИ ПІДВИЩ-Я ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПІДПРИЄМСТВА	12.11.23-10.12.23	
5.	Оформлення кваліфікаційної роботи	10.12.23-15.12.23	
6.	Перевірка кваліфікаційної роботи на унікальність та виявлення академічного плагіату	15.12.23-20.12.23	
7.	Підготовка ілюстративного матеріалу, отримання відгуку наукового керівника, зовнішньої рецензії, рецензії, підготовка до захисту	20.12.23-25.12.23	

Дата видачі завдання

« 9 » вересня 2023 р.

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняте до виконання

« 9 » вересня 2023 р.

Здобувач _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бордіян В. А. Ефективність господарської діяльності на аграрних підприємствах та напрями її підвищення. – Кваліфікаційна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 051 «Економіка». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2023.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, і предмет дослідження. В першому розділі розглянуті теретико-методологічні аспекти господарської діяльності, досліджено сутність господарської діяльності, її ефективність та методи її оцінки. В другому розділі приведені загальна характеристика ФГ «Лік», Функціонально-вартісний аналіз технологічних процесів основних видів продукції та аналіз виробничо-господарської діяльності ФГ «Лік», визначено, що підприємство розвивається. В третьому розділі запропоновані напрями підвищення ефективності господарської діяльності агропідприємства, зокрема впровадження нової технології по вирощуванню соняшнику на ФГ «Лік». Запровадження заходів дасть можливість ФГ «Лік» покращити ефективність господарської діяльності.

Ключові слова: господарська діяльність, ефективність, фермерське господарство, вирощування культури, соняшник

ANNOTATION

Bordiyany V.A. Efficiency of economic activity at agricultural enterprises and ways to improve it. - Qualification work on the second (master's) level of higher education in the specialty 051 "Economics." - Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. - Kropyvnytskyi, 2023.

In the introduction, the relevance of the topic is substantiated, the purpose, object, and subject of the study are determined. In the first section, the theoretical and methodological aspects of economic activity are considered, the essence of economic activity, its effectiveness and methods of its evaluation are investigated. The second section presents the general characteristics of FG "Lik," Functional and cost analysis of technological processes of the main types of products and analysis of production and economic activity of FG "Lik," it is determined that the enterprise is developing. The third section proposes directions for improving the efficiency of economic activity of the agricultural enterprise, in particular the introduction of a new technology for growing sunflower at the FG "Lik." The introduction of measures will enable FG "Lik" to improve the efficiency of economic activity.

Keywords: economic activity, efficiency, farming, cultivation of culture, sunflower

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Сутність господарської діяльності	7
1.2. Ефективність господарської діяльності підприємства.....	16
1.3. Методи оцінки господарської діяльності підприємства.....	26
2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФГ «ЛІК».....	49
2.1. Загальна характеристика ФГ «Лік».....	49
2.2. Аналіз виробничо-господарської діяльності ФГ «Лік».....	51
2.3. Функціонально-вартісний аналіз технологічних процесів основних видів продукції	58
3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПІДПРИЄМСТВА	62
3.1. Резерви підвищення ефективності господарської діяльності підприємства	62
3.2. Впровадження нової технології по вирощуванню соняшнику на ФГ «Лік».....	66
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Ефективність розвитку господарської діяльності підприємств, зокрема сільськогосподарських, та їх оцінка є важливими актуальними питаннями, оскільки сільське господарство є однією з найважливіших галузей, що забезпечують продовольчу безпеку України, а її стан і розвиток прямим чином позначається на житті та здоров'ї населення України.

Серйозний внесок у розвиток методології комплексного оцінки господарської діяльності, з різних точок зору, зробили вчені: Андрійчук В.Г. [1], Білик М.Д. [23], Бутенець Ф.Ф. [7], Валуєв Б.І. [2], Гетьман О.О. [4], Гуцайлюк З.В. [6], Кісіль М.І. [14], Коробов М.Я. [15], Москалюк В.Є. [18], Нелеп В.М. [17] Павловська О.В. [23], Саблук П. Т. [19] та ін. [13]

Поняття ефективності компанії передбачає набагато більше, ніж просто фінансові чинники. Щоб представити певні рішення щодо стратегій розвитку компанії, необхідно провести комплексний, поглиблений аналіз функціонування організації, визначити сильні сторони і усунути недоліки, адже ситуація в кожній компанії унікальна. У процесі роботи будь-якої компанії аналіз роботи її підрозділів є невід'ємною частиною підвищення якості. Проблема підвищення економічної ефективності є фундаментальною для господарської діяльності всіх підприємств. Якість управлінських рішень залежить від фінансової стійкості кожної компанії, її конкурентоспроможності та здатності стабільно працювати в будь-яких ринкових умовах.

Управління бізнесом потребує пошук шляхів активізації використання основних засобів, підвищення дохідності акцій, зниження собівартості, підвищення рентабельності наданих послуг та інших методів підвищення ефективності діяльності компаній.

Мета й завдання дослідження. метою магістерської роботи є оцінка господарської діяльності підприємства, а також розробка пропозиції щодо підвищення її ефективності, на прикладі аграрного підприємства – фермерське господарство «Лік».

У процесі реалізації поставленої мети визначені такі основні завдання кваліфікаційної роботи:

- дослідити теретико-методичні аспекти господарської діяльності;
- здійснити загальну характеристику ФГ «Лік»;
- проаналізувати виробничо-господарську діяльність ФГ «Лік»;
- дослідити резерви підвищення ефективності господарської діяльності підприємства;
- розробити заходи по впровадженню нової технології по вирощуванню соняшнику на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення економічної ефективності господарської діяльності підприємства та шляхи її підвищення в ФГ «Лік» с. Нова Прага Олександрійського району Кіровоградської області.

Предметом дослідження є сукупність прийомів та методів забезпечення та оцінювання господарської діяльності на підприємствах АПК.

Наукова новизна:

уточнено та доповнено наступне поняття: ефективність господарської діяльності, яка розглядається як показник комплексний, що враховує як показники продуктивності, так і результативності залучених ресурсів, з врахуванням наявних конкурентоспроможних можливостей суб'єкта господарювання;

набув подальшого розвитку метод економічної динаміки об'ємних і темпових величин для оцінки темпів приросту факторів сільськогосподарського виробництва в загальних темпах приросту прибутку, враховуючи внесок інноваційного розвитку, та подальшого застосування в управлінні.

Результати досліджень були опробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи економічного розвитку в умовах модернізаційних процесів в Україні та світі» 12 груд. 2023р., м. Кропивницький, ЦНТУ [20].

Практична цінність роботи: полягає у впровадженні заходів підвищення господарської діяльності за рахунок врахування резервів та покращення конкурентоспроможності продукції рослинництва, використання новітніх технологій у галузі рослинництва, тобто удосконалення технології вирощування продукції, що випускається (соняшнику) на ФГ «Лік».

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний її обсяг 88 сторінок друкованого тексту, в тому числі основний текст – 80 сторінок. Ілюстративний матеріал до кваліфікаційної роботи включає 11 таблиць та 5 рисунків.

Фермерське господарство (ФГ)

Функціонально-вартісний аналіз (ФВА)

Чистий грошовий потік (ЧПГ)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність господарської діяльності

Господарська діяльність - діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка призначена для виготовлення та збуту продукції, виконання робіт або надання вартісних послуг, що мають визначеність ціни. Господарською діяльністю, що здійснюється для досягнення економічних, соціальних і прибуткових результатів, є підприємництво, а суб'єкти господарювання - підприємці.

Сфера економічних відносин - господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. Господарсько-виробничі - це майнові відносини та інші, які виникають між суб'єктами господарювання при практичному здійсненні господарської діяльності.

Під організаційно-господарськими відносинами розуміється зв'язок, що розвивається між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень при управлінні господарською діяльністю. Внутрішньогосподарський - це взаємозв'язок, що розвивається між структурними одиницями суб'єкта господарювання та взаємовідносинами суб'єкта господарювання з його структурними одиницями.

Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД), відповідно до частини 5 статті 259 ГК [5], є однією із складових частин державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації.

Наведемо класифікацію видів господарської діяльності, що склалася в таблиці 1.1.

Господарська діяльність може здійснюватися на некомерційній основі [5]. Діяльність таких суб'єктів, спрямована на створення та підтримання матеріально-технічних умов, необхідних для їх експлуатації, що здійснюється

за участю суб'єктів господарювання або без їх участі, є господарчим забезпеченням діяльності суб'єктів.

Таблиця 1.1 - Види господарської діяльності

Ознаки	Види
1	2
За предметом господарської діяльності	виробнича; торговельна;
	банківська; страхова; інноваційна; концесійна; загальне інвестування й ін.
Залежно від ринку (внутрішній або зовнішній), національної належності суб'єктів господарювання	господарська діяльність за участю вітчизняних товаровиробників (резидентів); зовнішньоекономічна діяльність (за участю резидентів і нерезидентів), у тому числі іноземне інвестування (за участю іноземного інвестора).
Від мети господарської діяльності	комерційна (підприємницька); некомерційна.

Господарська діяльність може здійснюватися на некомерційній основі [5]. Діяльність таких суб'єктів, спрямована на створення та підтримання матеріально-технічних умов, необхідних для їх експлуатації, що здійснюється за участю суб'єктів господарювання або без їх участі, є господарчим забезпеченням діяльності суб'єктів.

Некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки в цих галузях (видах діяльності), де згідно зі ст. 52 Господарського кодексу України [5] підприємництво заборонено.

Відмінності між підприємницькою та некомерційною діяльністю:

- досягнення мети одержання прибутку;
- ініціатива, що забезпечує пошук і застосування нових технологій, нових господарських зв'язків і осучаснення власної діяльності;

- високий ризик;
- відповідальність підприємця щодо кредиторів, держави;
- незалежність ділової активності.

Для будь-якої компанії її господарська діяльність є багатофакторною системою, в основі якої лежать ресурси (власні і залучені), сама діяльність і результати (абсолютні і відносні), на які впливає зовнішнє і внутрішнє середовище.

При веденні господарської діяльності необхідно враховувати певні закономірності. Так, збільшення альтернативних витрат в процесі випуску кожної додаткової одиниці продукції є відомою, перевіреною в господарському житті закономірністю, що називають законом альтернативних витрат, що збільшуються, а закономірність безперервного використання одного ресурсу в сполученні з незмінною кількістю інших ресурсів на певному етапі приводить до зростання віддачі від нього, а потім до її скорочення називають законом зменшення віддачі (продуктивності).

Цей закон базується на неповній взаємозамінності ресурсів. Його іноді інтерпретують й по-іншому, тобто приріст кожної додаткової продукції вимагає з певного моменту все більших витрат економічного ресурсу. Наприклад, для приросту урожаю зернових необхідно покращувати якість землі, як економічного ресурсу, для цього необхідно обґрунтовано вносити добрива.

Необхідні мінімально якісні та кількісні параметри, які повинні відповідати матеріально-технічним ресурсам компаній в залежності від масштабу та специфіки в даній організації. Ці параметри зазвичай визначаються менеджерами відповідного рівня на основі досвіду та завдань. Взаємозамінність між фінансовими ресурсами та матеріально-технічними набагато більша, ніж між матеріально-технічними ресурсами та робочою силою.

Без належної організації діяльності у компанії виникнуть проблеми неефективного використання наявних потенційних ресурсів і можливостей.

Технологія управління бізнесом (організація) - це неперервний, динамічний, стабільний, мінливий, послідовний і цілеспрямований процес, що має циклічний характер. Вона формується завдяки неперервному потоку функцій управління, кожна з яких є складовою такого процесу.

При цьому управлінські функції - це види управлінської діяльності, що забезпечують формування методів управлінського впливу. Вони формувалися в процесі поділу і специфіки праці, оскільки різні управлінські процеси на підприємстві відбуваються на основі функціонального розподілу. Функції управління відображають сутність і зміст управлінської діяльності на усіх щаблях управління.

Без належної організації діяльності у компанії виникнуть проблеми неефективного використання наявних потенційних ресурсів і можливостей.

Технологія управління бізнесом (підприємством) - це безперервний, динамічний, послідовний, стабільний, мінливий і цілеспрямований процес, що має циклічний характер. Вона формується завдяки безперервному перебігу функцій управління, кожна з яких є складовою такого процесу.

При цьому управлінські функції - це і види управлінської діяльності, що забезпечують формування методів управлінського впливу. Вони формувалися в процесі поділу та спеціалізації праці, оскільки будь-які управлінські процеси на підприємстві відбуваються на основі функціонального поділу. Функції управління відображають сутність та зміст управлінської діяльності на всіх щаблях управління.

Не існує сингулярності у визначенні сутності функцій управління, їх класифікації та інтерпретації. Одні автори класифікують функції управління на основі їх пріоритетності в діяльності організації, інші - за пріоритетністю в застосуванні на певних рівнях управління. Але всі згодні з тим, що тільки поєднання функцій може дати конкретні результати.

На даний час вітчизняні компанії постійно стикаються з низьким рівнем логістики (матеріально-технічного забезпечення), відсутністю достатніх фінансових, а також інвестиційних ресурсів, проблемами недосконалості

нормативно-законодавчої бази тощо. Все це впливає на зниження обсягів виробництва, зниження фондівіддачі та продуктивності праці, неефективного використання технологічних ліній, передчасного постачання сировини тощо.

Якість управлінських рішень залежить від фінансової стійкості кожної компанії, її здатності функціонувати в ринкових умовах.

Модель процесу управління або етапів прийняття рішень представлена на рис. 1.1, описує процес прийняття управлінських рішень.

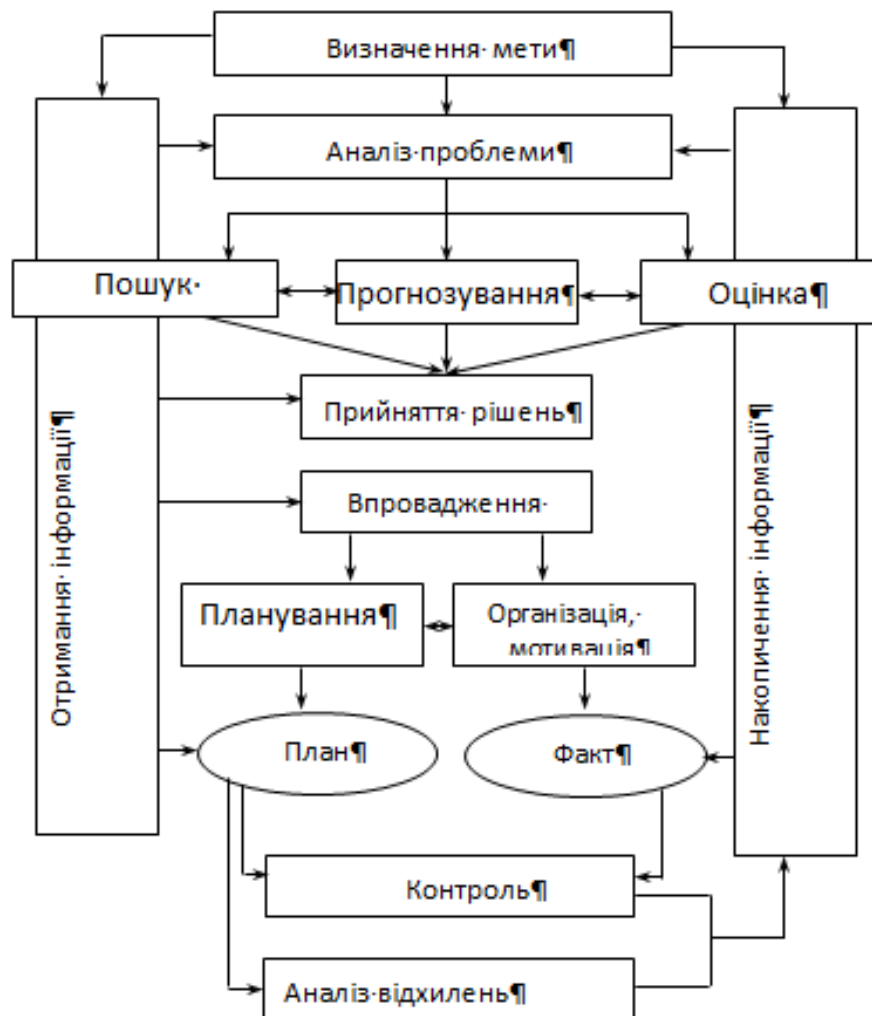

Рисунок 1.1. - Процес управління (управлінський цикл) [12].

У реальній діловій практиці ця модель не завжди повністю реалізується. Дотримання цієї схеми не завжди призводить до ідеального рішення. Виняткові

рішення вимагають детального аналізу ситуації, рутинні - завжди повторюються. Більшість рішень є одними з цих типів рішень.

Процес прийняття рішень характеризується двома пунктами.

1. Рішення приймаються не тільки з вибором альтернативи. Приймаються часткові рішення, на кожному етапі управлінського циклу, вони суттєво впливають на результат, при цьому всього процесу прийняття рішень (про оцінку впливу, можливі дії, методи контролю, передачу інформації тощо).

2. В основі всіх етапів лежить інформація. Саме тому процес прийняття рішень можна визначити як процес обробки та обміну інформацією, яка отримується, обробляється і передається згодом.

Таким чином, перш ніж приймати рішення, потрібно визначитися з метою, отримати необхідну інформацію, оцінити можливі альтернативні рішення і, нарешті, вибрати оптимальний варіант. Відповідальність менеджера за наслідки прийнятих ним рішень передбачає ретельне вивчення і розуміння сформованих умов.

Вирішення завдань управління виробництвом вимагає методів та засобів, за допомогою яких було б можна знайти найбільш вдалий компроміс між максимальною продуктивністю та максимальним задоволенням потреб споживачів. Для досягнення такого компромісу необхідно вміти вимірювати і порівнювати різні ресурси і продукцію для даної виробничої системи, потім за результатами цих вимірювань вибирати найбільш вигідні комбінації і скласти на їх основі виробничу програму. Для цього, в першу чергу, необхідно обробити величезну кількість безперервної інформації, що повинна виходити за межі компанії, в цілому, в сфері попиту і пропозиції.

Якщо планування визначає і вид, і форму діяльності та управління - її здійснення, контроль повинен гарантувати те, що діяльність здійснюється систематично і що цілі досягаються найкращим чином. У разі відхилення вступає в дію механізм регулювання і ефект навчання може бути використаний для нового процесу планування. Процес контролю включає у себе визначення стандартів, порівняння план/факт, аналіз відхилень та пропонування

конкретних заходів адаптації. У той же час, якість аналізу відхилень, для майбутнього планування та поліпшення його якості, має значення вирішальне.

Таким чином, основним завданням керівника компанії є вибір цілей, завдань, політик, методів та організаційних відносин для спрямування процесів прийняття рішень та на різних рівнях планування. Інструментом його роботи по зв'язку попиту і виробництва є методи і функції управління.

При веденні господарської діяльності важливим питанням є потенціал підприємства.

Потенціал - це сукупність економічних ресурсів і виробничих можливостей компанії, які можуть бути використані для досягнення цілей компанії.

Виробничий потенціал - це сукупність виробничих ресурсів (матеріальних і трудових) підприємства, які можуть бути використані для реалізації цілей виробничого підприємництва [8].

До основних характеристик виробничого потенціалу відносять: 1) наявність і кількісних, і якісних характеристик; 2) складність структури та необхідність спеціальної методики визначення; 3) динамічність через близьку залежність до фактора часу. Зміст і кількісних, і якісних характеристик виробничого потенціалу істотно відрізняється тому й розглядається окремо. До якісних характеристик відносять фінансові, здатність до інновацій тощо.

Методологія визначення виробничого потенціалу (кількісного аспекту) більше пов'язана з економічними категоріями, такими як виробнича функція і виробнича потужність. Ці категорії тісно пов'язані, від них залежить результат виробництва (готова продукція), серед яких особливе місце займає капітал, а формою участі капіталу у виробничому процесі є виробничі потужності. Особливість ролі пояснюється специфікою капіталу як каталізатора підприємництва і, що важливіше, специфікою виробничих потужностей як найбільш рухомого фактора серед інших факторів виробництва.

Промислове підприємство в рамках бізнес-плану та вимог ринку вирішує кількісну пропозицію виробництва, виробництва і поставок на ринок продукції.

Визначення кількісних можливостей компанії обумовлено ефективним поєднанням факторів виробництва, які не змінюються (або змінюються повільно) в короткостроковій і середньостроковій перспективі, а істотно змінюються в довгостроковій перспективі.

До основної мети виробництва відноситься перетворення факторів виробництва у готову продукцію. Факторами виробництва є ресурси (трудові, матеріальні ресурси і капітал). Продукцією є товари та послуги, що компанія виробляє для продажу споживачам.

Зміст виробничої функції полягає в тому, що певна кількість продукції може бути виготовлена за робочий день з певним поєднанням робітників і обладнання.

Приведемо загальний вираз функції виробництва для продукції та послуг [21]:

$$X = f(A, B, C, \dots, N) , \quad (1.1)$$

де X - результуюча кількість продукції за одиницю часу;

$A, B, C, \dots, N$ - кількість різних факторів виробництва, застосованих для виготовленої продукції та надання послуг.

Планування - одна з функцій управління, це процес визначення дій, які необхідно виконати в майбутньому.

Планування - це особливий вид процесу прийняття рішень, який не стосується події, але охоплює господарську діяльність всієї компанії. Процес планування тісно пов'язаний з процесом контролю.

Система контролю виробничим процесом призначена для оцінювання ефективності всіх етапів циклу виготовлення і реалізації продукції з метою забезпечення її конкурентоспроможності на ринку. До основного завдання системи при розвитку ринкових відносин належить забезпечення рівня якості продукції, що задовольняє споживача, зажадає мінімальних витрат і дозволить виконати замовлення вчасно. Незважаючи на відмінності, які характеризують

різні системи контролю виробничим процесом, всі вони мають спільні характеристики.

Дослідження досвіду показало, що процес забезпечення ефективності системи контролю виробничих процесів на підприємствах повинний складатися з п'яти фаз, а саме:

- встановити певний рівень якості, який відповідає вимогам споживача;
- створити умови для досягнення належного рівня якості (розроблення технології, підготовка обладнання, придбання матеріалів, підбір і навчання працівників, організація технічного контролю);
- налагодити виробничий процес з виготовлення високоякісної продукції;
- усунути виявлені недоліки якості продукції та виробничого процесу;
- забезпечити стабілізацію досягнутого рівня якості продукту.

Компанія, яка використовує ці умови, зможе забезпечити ефективну роботу системи управління для контролю виробничих процесів. На всіх етапах життєвого циклу продукції (створенні, виготовленні, експлуатації) необхідно вжити заходів щодо встановлення, забезпечення та підтримання потрібного ступеня якості, що потребує управління системою контролю виробничим процесом. Це включає в себе комплекс функцій та методів управління, його апарат, а також належне нормативне, методичне та матеріальне забезпечення. Управління системою контролю виробничим процесом розпочинається на стадії дослідження, проектування і технологічного розвитку, а закінчується на стадії маркетингових досліджень.

Система контролю виробничими процесами створюється на підприємствах для впровадження єдиних, об'єктивних та ефективних методів підвищення ефективності виробництва. Ця система застосовується в управлінні виробництвом тому і належить до апарату управління.

1.2. Ефективність господарської діяльності підприємства

Ефективність - це складна економічна категорія, яка охоплює різні рівні управління (національний, галузевий, бізнес) і на неї впливають багато внутрішніх і зовнішніх факторів: економічні, правові, соціальні та ін. Ефективність господарської діяльності підприємства, ефективність використання різних ресурсів, ефективність виробництва та торгівлі, є причиною їх кількісної оцінки різних показників, а також їх порядку.

До основного принципу формування системи показників ефективності та вираження її сутності на всіх рівнях господарювання (держави, промисловості, суб'єкта господарювання) є питома вага кінцевого результату (у національному доході, валовому внутрішньому продукті, виробництві або реалізації продукції) та ефект (прибуток) від застосованих і спожитих ресурсів. Відносити показники можна розрахувати по-різному. Так, при визначенні показника ефективності як співвідношення результату у вигляді обсягу виробництва (реалізації) продукції або ефекту (прибутку) на ресурси або витрати на обсяг виробництва (реалізації) продукції або ефекту (прибутку) важливо мінімізувати збитки.

Ефективність - це складна економічна категорія, яка охоплює різні рівні управління (національний, галузевий, бізнес) і на неї впливають багато внутрішніх і зовнішніх факторів: економічні, правові, соціальні та ін. Ефективність господарської діяльності підприємства, ефективність використання різних ресурсів, ефективність виробництва, торгівлі, є причиною їх кількісної оцінки різних показників, їх порядку.

Основним принципом формування системи показників ефективності та вираження її сутності на всіх рівнях господарювання (держава, промисловість, суб'єкт господарювання) є питома вага кінцевого результату (у вигляді національного доходу, валового внутрішнього продукту, виробництва або реалізації продукції) та ефект (прибуток) від застосованих і спожитих ресурсів. Пропорцію показників можна розрахувати по-різному. Так, при визначенні показника ефективності як співвідношення результату у вигляді обсягу

виробництва (реалізації) продукції або ефекту (прибутку) на ресурси або витрати на обсяг виробництва (реалізації) продукції або ефекту (прибутку) важливо мінімізувати збитки.

Теорія ефективності як наука - досить ємне напрямом, що складається в аналізі та оцінці якості роботи підприємства і доцільності витрачених зусиль для досягнення намічених цілей. Існує величезна кількість трактувань даного поняття, по-перше, через його все зростаючої популярності, а також численного застосування як в соціальних, так і в багатьох інших науках.

Ефективність є достатньо складною економічною категорією. Організації різної спрямованості вимагають різних підходів до оцінки своєї діяльності, тому для майбутніх досліджень ми будемо розрізняти поняття торгівлі та промислових підприємств.

Поняття «економічний ефект» та «економічна ефективність» тісно пов'язані. Як правило, аналізують обидва показники, які характеризують успішність господарської діяльності компанії, так як кожен окремо з цих показників не може дати повної оцінки діяльності компанії. Відносно свого економічного змісту всі показники ефективності господарської діяльності компанії являють пропорцію результату витратам або ресурсам.

Поняття «ефективність» можна розглядати як результат; відповідність отриманих і запланованих результатів; різноманітність систем для функціональності; показник задоволеності роботою; ймовірність досягнення цілей; співвідношення фактичних і нормативних ефектів.

Таку категорію, як економічна ефективність, слід розглядати з декількох позицій: планування обсягів виробництва, генерування витрат, прибутку, цін і асортименту, оцінка конкурентоспроможності продукції та привабливості інвестицій організації. Сутність проблеми підвищення ефективності підприємства полягає у підвищенні економічної ефективності на одиницю витрат у процесі використання наявних ресурсів.

Ефективність тісно пов'язана з продуктивністю. Для досягнення максимальної ефективності роботи підприємства необхідно враховувати

можливість більш ефективного використання його основних засобів, зростання оборотності оборотних коштів і продуктивності праці. Ефективність використання основних засобів залежить від важливих показників діяльності підприємства, таких як: фінансовий стан, конкурентоспроможність ринку.

В сучасних умовах ринкових відносин проблема підвищення ефективності використання основних засобів займає центральне місце в діяльності підприємств будь-якої форми власності.

В економіці абсолютний показник, що характеризує результат діяльності підприємства у вартісній (грошовій) оцінці визначається економічний ефект.

Ефективність господарської діяльності підприємства - це показник, що змінюється, і який порівнює досягнутий результат з витраченими на нього фінансовими засобами або ж іншими ресурсами.

Основою ефективності є збільшення економічних результатів для кожної одиниці вартості при використанні наявних ресурсів.

Основними формами вираження виробничої ефективності є технологічна, економічна та соціальна ефективність. Тобто ефективність є достатньо складною категорією економіки, що охоплює різні рівні управління, і розглядається як результат аналізу економічної діяльності.

Економічна ефективність – це отримання максимально можливих благ від наявних ресурсів.

Ефективність господарської діяльності підприємства є найважливішою якісною характеристикою підприємства. Ця категорія виражає відповідність результатів і витрат компанії цілям діяльності та інтересам власників.

Ефективність виробництва - одна з основних категорій ринкової економіки, яка тісно пов'язана з досягненням кінцевої мети розвитку суспільного виробництва як в цілому, так і кожного підприємства окремо. У найзагальнішому вигляді економічна ефективність виробництва становить кількісну частку двох значень - результатів господарської діяльності та витрат виробництва. Сутністю проблеми підвищення економічної ефективності

виробництва є збільшення економічних результатів по кожній одиниці витрат у процесі використання наявних ресурсів.

Основними формами вираження ефективності виробництва є технологічна, економічна і соціальна ефективність.

Технологічна ефективність - один з показників, що характеризують технологічний спосіб виробництва. Спосіб визнається ефективним технологічно, якщо не має іншого способу, який використовував би для випуску даного обсягу продукції менша кількість хоча б одного з факторів і не більше - будь-якого з інших. Технологічна ефективність необхідна, але недостатня, щоб виробничий процес проводився з найнижчими витратами (для економічно ефективного виробництва).

Економічну ефективність можна розглядати як підсумок виробничої діяльності, що виражається у вигляді співвідношення між результатами господарської діяльності і витратами ресурсів. Економічна ефективність характеризується перш за все продуктивністю праці, рентабельністю виробництва, фондівіддачею, фондоємністю, капіталоємністю, матеріаломісткістю і трудомісткістю виробництва продукції.

Соціальна ефективність виробництва - це відношення отриманих соціальних результатів, що отримані, до витрат на їх отримання. Вона відображає ступінь задоволення всієї сукупності потреб і тісно пов'язана зі змістом і умовами праці, рівнем життя населення, станом довкілля тощо.

Економічна, технологічна та соціальна ефективність виробництва взаємопов'язані. Це проявляється в тому, що економічна ефективність відображає стан технологічної ефективності, а зміни в економічній ефективності, що є базою для вирішення соціальних проблем. Що стосується соціальних результатів, то вони, в свою чергу, мають вирішальний вплив на динаміку економічної і технологічної ефективності. Без технологічних досягнень неможливі економічна ефективність і вирішення соціальних проблем, а ступінь вирішення соціальних питань служить фактором динаміки економічної і технологічної ефективності виробництва.

На ефективність діяльності підприємства впливає безліч факторів (чинників), загалом їх можна поділити на фактори внутрішнього та зовнішнього впливу, відповідно з позитивними або ж негативними наслідками для підприємства (рис.1.2).

Чинники підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності:

До зовнішніх відносяться фактори, незалежні щодо діяльності підприємства, проте кількісно вони визначають рівень вживання виробничих і фінансових ресурсів даного підприємства.

Рисунок 1.2. - Чинники впливу на ефективність фінансово-господарську діяльність підприємства

Внутрішні чинники бувають основні - прямо впливають на результуючий показник, і неосновні - не пов'язані з даним показником безпосередньо (наприклад, вплив порушення трудової дисципліни на рентабельність).

Внутрішні фактори залежать від діяльності самого підприємства та трудового колективу наведені на рис. 1.3.

Підприємство, яке досліджується в роботі, належить до аграрного сектору економіки, тому розглянемо більш ширше фактори, що впливають на економічну ефективність агропідприємств (табл. 1.2).

Проаналізувавши мікро- та макросередовище, в якому на сьогоднішній день функціонують підприємства, треба звернути увагу на наступні чинники підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності:

1. Технології. Технологічні інновації, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій, мають найбільш значний вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва (надання послуг).

Рисунок 1.3. - Внутрішні фактори бізнесу

Таблиця 1.2 - Фактори, що впливають на економічну ефективність агропідприємств

Фактори внутрішнього середовища	Фактори зовнішнього середовища
1	2
Зі сторони засновників (управлінців підприємства): політика ціноутворення; завоювання ринку; впровадження новітніх технологій виробництва; амортизаційна політика.	Зі сторони ринку: урегульованість ринку; платоспроможний попит і структура споживання населення; рівень конкуренції; рівень мінімальних і максимальних закупівельних цін; диспаритет цін на аграрну і промислову продукцію, сировину і продовольство; низький рівень адаптації сільського населення до умов ринку; наявність на ринку імпортих

1	2
	продуктів харчування низької якості та за низькими цінами;
Зі сторони працівників: рівень оплати праці; професійно-кваліфікаційний рівень працівників; матеріальне стимулювання; умови праці; соціально-психологічний клімат у колективі; рівень життя працівників зайнятих у сільському господарстві	Зі сторони держави: правове забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств; рівень податкового навантаження; низький рівень державної підтримки аграрних товаровиробників; лібералізація зовнішньоекономічної діяльності без урахування конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції.
Зі сторони структурних підрозділів: зниження собівартості, формування і розподіл прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, форми організації виробництва.	Зі сторони постачальницько-збутових організацій: рівень цін та якість матеріально-технічних ресурсів; інфраструктура каналів реалізації; монополізм переробних і торговельних підприємств; рівень виконання господарських договорів та зобов'язань.
	Зі сторони фінансово-кредитних інституцій: рівень доступу до кредитних ресурсів; механізми здешевлення кредитів; іпотечне кредитування (земля як застава); розвиток оперативного кредитування; рівень ризикованості аграрного виробництва; рівень доступності умов страхування

2. Обладнання повинно займати провідне місце в програмі підвищення ефективності первинного виробництва та іншої ділової діяльності. Продуктивність існуючого обладнання залежить не тільки від його технічного рівня, але і від правильної організації ремонту та обслуговування, оптимального терміну експлуатації, змінності роботи, своєчасного завантаження і т.д.

3. Матеріали та енергетика позитивно впливають на рівень ефективності діяльності, якщо вирішуються проблеми економії ресурсів, зменшення витрат матеріалів та енергоємності продукції (послуг), упорядковується управління запасами матеріальних ресурсів та джерелами постачання.

4. Продукція. Самі продукти роботи, їх якість і зовнішній вигляд (дизайн) також є важливими факторами ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

5. Основним джерелом і визначальним фактором зростання ефективності є працівники - менеджери, фахівці, працівники. Ділові якості співробітників, підвищена продуктивність їх праці багато в чому визначаються ефективним мотиваційним механізмом в компанії, підтриманням сприятливого соціального мікроклімату в трудовому колективі.

6. Організація і системи. Єдність колективної роботи, раціональне делегування відповідальності, відповідні стандарти управління характеризують хорошу організацію підприємства (установи), що забезпечує необхідну спеціалізацію і координацію процесів управління, а отже, і більш високий рівень ефективності (продуктивності) будь-якої складної виробничо-економічної системи.

7. Методи роботи. З переважанням трудомістких процесів кращі методи роботи стають досить перспективними для забезпечення зростання ефективності роботи компанії (організації).

8. Стиль управління, що поєднує професійну компетентність, старанність і високу етику відносин між людьми, практично впливає на всю діяльність компанії (організації). Від цього залежить, в якому ступені будуть враховуватися зовнішні фактори зростання ефективності діяльності в компанії (в організації).

9. Державна економічна та соціальна політика суттєво впливає на ефективність суспільного виробництва (законодавче регулювання, державні програми підтримки суб'єктів господарювання тощо).

10. Інституційні механізми. Для постійного підвищення ефективності діяльності всіх суб'єктів господарювання держава повинна створити відповідні організаційні передумови, які забезпечують постійне функціонування на національному, регіональному або галузевому рівнях спеціальних

інституційних механізмів - організацій (науково-дослідних і навчальних центрів, інститутів, асоціацій).

11. Інфраструктура. Важливою передумовою підвищення ефективності діяльності підприємств (організацій) є достатній рівень розвитку мережі різних ринкових і виробничих інститутів та економічної інфраструктури.

12. Структурні зміни в суспільстві також впливають на показники ефективності на різних рівнях управління. Найважливішими є структурні зміни економічного та соціального характеру.

Отже, ефективність діяльності підприємства не тільки залежить від ефективності діяльності самого підприємства, а й обумовлена факторами зовнішнього середовища, на які підприємство немає впливу і тільки вправне використання усієї системи факторів, що перелічені, може забезпечити достатні темпи зростання ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Фактори, які впливають на ефективність діяльності підприємства, розділяють на дві групи: інтенсивні та екстенсивні.

Екстенсивний - орієнтований на залучення додаткових ресурсів у виробничий процес. Все, що викликає збільшення елементів виробництва або збільшення тривалості його експлуатації, відноситься до екстенсивних факторів - залучення до виробництва додаткового обладнання, впровадження нових виробничих площ, участь у виробництві додаткової кількості сировини та інших матеріальних ресурсів, збільшення кількості працюючих, збільшення змінності роботи обладнання та робітників, залучення до виробництва невикористаного обладнання, невикористані виробничі площі, усунення простоїв обладнання та втрат матеріальних ресурсів, дотримання норм їх витрат, зменшення втрат робочого часу і браку в роботі.

Екстенсивні фактори ефективності поділяються на такі групи:

- збільшення кількості використовуваних ресурсів - коштів та предметів праці, кількості робочої сили;

- збільшення часу використання ресурсів - збільшення часу використання та тривалості функціонування засобів праці, запасів (тривалості обороту) оборотних коштів, часу використання робочої сили;

- зменшення непродуктивного використання ресурсів – коштів, засобів праці, предметів праці та робочої сили.

Інтенсивні фактори - якісні, пов'язані зі збільшенням ефекту від використовуваного ресурсу. До інтенсивним відносять те, що обумовлює поліпшення якості виробничих елементів, - використання більш досконалих елементів виробничого процесу в порівнянні з наявними засобами виробництва, удосконалення їх взаємодії при виготовленні продукції. Інтенсивні фактори поділяються на такі групи:

- удосконалення процесу роботи використовуваних ресурсів (технологій виробництва; організація виробництва; організація праці; організація управління; відтворення і прискорення оновлення основних фондів; прискорення оборотності оборотних коштів);

- підвищення якісних характеристик використовуваних ресурсів (засобів та предметів праці; робочої сили).

До інтенсивних факторів можна віднести: заміну старого обладнання на більш досконале, реконструкцію засобів роботи; модернізацію обладнання; комплексна механізацію та автоматизацію виробничих процесів; використання передових видів сировини, палива, енергії; професійний розвиток працівників, продуктивність праці, поліпшення зберігання і транспортування сировини; впровадження науково обґрунтованих стандартів їх споживання, вдосконалення апарату управління, організація нових каналів збуту продукції; вплив на покупця засобами реклами; вдосконалення методів управління виробництвом.

Систематичне вдосконалення техніки і технології є одним із шляхів поліпшення використання основних виробничих фондів, в результаті чого зростає фондівіддача. НТП створює передумови для підвищення кваліфікації кадрів. Все це в кінцевому рахунку сприяє підвищенню ефективності виробництва.

Резерв - це невживана можливість. Метою пошуку резервів є збільшення обсягів випуску й реалізації продукції, досягнення рівня рентабельності, що необхідний для збереження конкурентних позицій і підвищення, взагалі, вартості бізнесу. Існують різні види резервів підприємства.

Залежно до джерел утворення розрізняють резерви:

- зовнішні - галузеві та регіональні резерви (наявність конкурентів, попит на продукцію та ін.);
- внутрішньовиробничі - формуються на рівні підприємства та мають вплив на економічні показники діяльності (посилення мотивації праці персоналу).

Залежно від кінцевих результатів, на які впливають резерви:

- збільшення обсягу виробництва і реалізації продукції;
- вдосконалення структури і асортименту продукції;
- поліпшення якості;
- зниження собівартості тощо.

Залежно від стадій процесів відтворення резерви: постачання, виробництва і збуту.

В залежності від тривалості використання резерви: поточні, які будуть реалізовані протягом даного року; перспективні, що можуть бути реалізовані в майбутньому.

За способами виявлення: явні (ліквідація браку, втрат) і приховані, які можна виявити шляхом глибокого аналізу.

1.3. Методи оцінки господарської діяльності підприємства

Аналіз економічної (господарської) діяльності за допомогою методологічних аспектів виявляє її особливості й «вузькі місця», що сприяє пошуку резервів. Відносно методології дослідження об'єктів, аналіз господарської діяльності може бути діагностичним, порівнянним, факторним, граничним (маржинальним), економіко-математичним, функціонально-

вартісним тощо. При цьому аналіз господарської діяльності повинен проводитися з урахуванням специфіки різних галузей [22].

Ряд методів, створених вченими, використовуються в управлінні виробництвом на різних рівнях. Дослідження проводиться в області більш широкого застосування математичних методів, комп'ютерів, що дозволяють оптимізувати ці управлінські рішення. Триває процес впровадження теоретичних досягнень вітчизняної та зарубіжної науки в практику.

Перспективи розвитку аналізу господарської діяльності в теоретичному напрямі тісно пов'язані з розвитком суміжних наук, головним чином математики, статистики, бухгалтерського обліку тощо. Крім того, розробка аналізу залежить від потреб практики.

В економічній літературі аналіз економічної (господарської) діяльності класифікується за кількома ознаками.

При цьому слід враховувати, що всі галузі суспільного виробництва пов'язані між собою, у них багато спільного. Взаємозв'язки окремих галузей, наявність внутрішньої комунікації між ними провокують необхідність розробки міжгалузевого аналізу (теорії аналізу господарської діяльності). Теорія аналізу економічної діяльності розкриває найпоширеніші методологічні характеристики та специфічності цієї науки, узагальнює передовий досвід аналізу господарської діяльності в різних галузях економіки, збагачує зміст економічного аналізу в цілому та галузі зокрема.

Володіння загальнотеоретичними знаннями економічного аналізу є необхідною умовою компетентної, кваліфікованої та практичної розробки окремих методів галузевого аналізу.

На основі часу аналіз господарської діяльності поділяється на попередній (перспективний) і подальший (ретроспективний, історичний).

Попередній аналіз (прогноз) повинен проводитися до здійснення господарських операцій. Необхідно обґрунтувати управлінські рішення і заплановані завдання, а також спрогнозувати майбутнє і оцінити очікуване виконання плану, щоб уникнути небажаних результатів.

Після здійснення господарських операцій також проводиться аналіз (ретроспективний). Використовується для моніторингу виконання плану, виявлення невикористаних резервів, об'єктивної оцінки діяльності компаній.

Перспективний і ретроспективний аналіз тісно пов'язані. Без ретроспективного аналізу перспективний неможливо зробити. Аналіз минулорічних результатів дозволяє вивчити тенденції, закономірності, а також виявити невикористані можливості, при обґрунтуванні рівня економічних показників на перспективу.

Здатність бачити перспективу дає ретроспективний аналіз. Це основа перспективного аналізу.

У свою чергу, результати ретроспективного аналізу залежать від глибини і якості попереднього аналізу на майбутнє. Якщо прогнозовані показники недостатньо обґрунтовані та реальні, то подальший аналіз виконання плану зазвичай втрачає сенс та вимагає попереднього оцінювання обґрунтованості планових показників.

Ретроспективний аналіз поділяється на дві основні частини: оперативний і підсумковий (або результативний). Оперативний аналіз відбувається негайно після проведення господарських операцій або зміни ситуації за короткі періоди часу (такі як зміна, доба, декада і т.д.). Його мета - швидко виявляти недоліки і впливати на господарські процеси. У ринковій економіці, де ситуація постійно змінюється, оперативний аналіз стає надзвичайно важливим.

Підсумковий аналіз, навпаки, проводиться на кінець звітного періоду (такого як місяць, квартал, рік). Його цінність полягає у тому, що він дає можливість оцінити діяльність підприємства за весь період комплексно і всебічно на основі звітних даних. Це допомагає керівництву отримати повну картину використання можливостей і виявити потенційні напрямки покращень.

Підсумковий і оперативний аналізи взаємодоповнюють один одного, надаючи можливість не лише реагувати на поточні проблеми, але й ретельно аналізувати результати діяльності підприємства за різні періоди часу і розробляти стратегії для підвищення ефективності виробництва.

За просторовою ознакою можна виділити дві основні форми аналізу: внутрішньогосподарський і міжгосподарський. Внутрішньогосподарський аналіз зосереджується на дослідженні діяльності конкретного підприємства та його структурних підрозділів. У свою чергу, міжгосподарський аналіз включає порівняння результатів діяльності двох або більше підприємств, що дозволяє виявити передовий досвід, резерви та недоліки, щоб надати більш об'єктивну оцінку ефективності діяльності підприємства.

Важливе значення має також класифікація аналізу господарської діяльності згідно з об'єктами управління. Господарська діяльність, яка є керованою системою, складається з різних підсистем, таких як економіка, техніка, технологія, організація виробництва, соціальні умови праці, природоохоронна діяльність та інші. Аналіз може бути спрямований на будь-яку з цих підсистем залежно від потреб керуючого органу.

Один з аспектів цього аналізу - техніко-економічний, який зазвичай проводять технічні служби підприємства (такі як головний інженер, головний технолог і т.д.). Його основна мета - вивчення взаємодії технічних і економічних процесів і встановлення їх впливу на економічні результати діяльності підприємства.

- Фінансово-економічний аналіз, який виконується фінансовою службою підприємства та фінансовими та кредитними органами, зосереджений на оцінці фінансових результатів діяльності підприємства. Це включає виконання фінансового плану, ефективне використання власного та позикового капіталу, виявлення резервів для збільшення прибутку, підвищення рентабельності, поліпшення фінансового стану та платоспроможності підприємства.

- Управлінський аналіз, який проводять всі служби підприємства, спрямований на надання керівництву інформації, необхідної для планування, контролю та прийняття оптимальних управлінських рішень. Цей аналіз включає в себе розроблення стратегії і тактики в таких областях, як фінансова політика, маркетингова діяльність, вдосконалення техніки, технології та організації

виробництва і має оперативний характер. Результати цього аналізу є комерційною таємницею.

- Соціально-економічний аналіз, який виконують економічні служби управління, соціологічні лабораторії та статистичні органи, досліджує взаємозв'язок соціальних і економічних процесів і їх вплив на економічні результати господарської діяльності.

- Економіко-статистичний аналіз, який застосовується статистичними органами, призначений для вивчення масових суспільних явищ на різних рівнях управління, таких як підприємство, галузь або регіон.

Економіко-екологічний аналіз, який виконують органи охорони навколишнього середовища та економічні підрозділи підприємства, досліджує взаємодію екологічних та економічних процесів з урахуванням збереження та поліпшення стану навколишнього середовища, а також аналізує витрати, пов'язані з охороною довкілля.

Маркетинговий аналіз, проведений службою маркетингу підприємства або спеціалізованим об'єднанням, використовується для вивчення зовнішнього середовища функціонування підприємства, його ринків сировини та збуту готової продукції, конкурентоспроможності, попиту та пропозиції, а також для аналізу комерційного ризику, формування цінової політики та розробки тактики й стратегії маркетингової діяльності.

Щодо методик аналізу господарської діяльності, вони можуть бути різноманітними, зокрема порівняльним, діагностичним, факторним, маржинальним, економіко-математичним, економіко-статистичним, функціонально-вартісним та іншими.

Порівняльний аналіз, як правило, зосереджується на порівнянні звітних показників результатів господарської діяльності з показниками плану поточного року, даними минулих років або показниками передових підприємств.

Факторний аналіз виявляє впливи різних факторів на приріст та рівень результативних показників.

Діагностичний аналіз - це метод визначення характеру порушень нормального ходу економічних процесів на підставі типових ознак, що є характерними для конкретного порушення. Наприклад, якщо темпи зростання валової продукції випереджають темпи зростання товарної продукції, це може свідчити про зростання залишків незавершеного виробництва.

Маржинальний аналіз, у свою чергу, є методом оцінки ефективності управлінських рішень в бізнесі, ґрунтуючись на взаємозв'язку обсягів продажів, собівартості та прибутку.

Економіко-математичний аналіз використовується для вибору оптимального варіанту рішення економічних задач та виявлення резервів підвищення ефективності виробництва. Детермінований аналіз дозволяє досліджувати функціональні зв'язки між факторними та результативними показниками.

Детермінований аналіз здійснюється для вивчення функціональних зв'язків між факторами та результативними показниками. Стохастичний аналіз, такий як дисперсійний, кореляційний та компонентний, використовується для аналізу стохастичних залежностей між досліджуваними явищами та процесами в господарській діяльності підприємств.

Функціонально-вартісний аналіз (ФВА) є методом для виявлення резервів, базується на функціях, які виконує об'єкт, та спрямований на оптимальні методи їх реалізації на всіх етапах життєвого циклу виробу - від науково-дослідних робіт до утилізації. Його головною метою є виявлення та попередження зайвих витрат шляхом ліквідації непотрібних елементів, спрощення конструкції виробу, заміни матеріалів тощо.

За суб'єктами аналізу відрізняють внутрішній і зовнішній аналіз. Внутрішній аналіз проводиться безпосередньо на підприємстві для оптимізації виробничої, комерційної та фінансової діяльності на всіх рівнях управління. Зовнішній аналіз базується на фінансовій і статистичній звітності і проводиться органами господарського управління, банками, фінансовими органами, акціонерами та інвесторами.

За охопленням об'єктів, що досліджуються, аналіз поділяється на суцільний і вибірковий. У суцільному аналізі висновки формуються після огляду всіх об'єктів, тоді як у вибіркового - лише на основі дослідження частини об'єктів.

За змістом програми аналізу, він може бути комплексним або тематичним. При комплексному аналізі досліджується діяльність підприємства у всій її повноті, в той час як тематичний аналіз фокусується лише на конкретних аспектах, які у певний момент є найбільш важливими або цікавими. Наприклад, це можуть бути питання щодо ефективного використання матеріальних ресурсів, максимізації виробничих потужностей або зниження собівартості продукції.

Для виявлення ознак внутрішньої нестабільності і запобігання негативного розвитку, для підприємства необхідно проводити постійно моніторинг ситуації [25] та оперативно реагувати на можливі зміни.

Під час аналізу літератури процесу вивчення питання ефективності діяльності компаній виявлено, що не існує загальноприйнятої системи методів її оцінки. Це викликає багато запитань та розбіжностей, адже кожен фахівець має свій власний підхід до цієї проблеми. В результаті дослідження різних концепцій був створений перелік підходів, який на найбільш повному рівні охоплює ключові критерії економічної ефективності промислових підприємств. [16].

Категорія економічної ефективності застосовується як для оцінки поточної діяльності підприємства, так і для оцінки варіантів розвитку виробництва та вибору оптимального напрямку розвитку.

Розуміння ролі основних фондів у виробничому процесі, а також факторів, що впливають на їх використання, дозволяє виявити методи та напрями для підвищення ефективності використання цих фондів і виробничих потужностей підприємства, що в свою чергу сприяє зменшенню витрат виробництва та підвищенню продуктивності праці.

Ефективність - досить конкретний показник, який вкрай виразно оцінює зіставні параметри стосовно до обраного об'єкта. Існують різні підходи і концепції у визначенні поняття «ефективність». Наприклад, виділяють наступні показники, [3]:

-ефективність: включає всі види рентабельності як відносна величина, яка порівнює дохід чи прибуток з витратами або іншими ресурсами, які були витрачені.

-ефективність обчислюється за абсолютними показниками, такими як розрахункова точка беззбитковості, методи дисконтування грошових потоків, капіталізації доходів або термін окупності, та використовуються для оцінки фінансових результатів проекту без залучення врахування витрат.

-ефективність за показниками прибутковості: визначаються прибутковими методами, такими як метод індексу прибутковості і внутрішня норма прибутковості (або рентабельності, окупності інвестицій). Вони відображають ефективність проекту порівняно з його витратами чи ресурсами.

-ефективність як набір фінансових і нефінансових показників, такий як Balanced Scorecard, який відображає різні аспекти діяльності компанії, включаючи фінансові, інвестиційні та маркетингові аспекти. Ця система допомагає компанії отримати повніше уявлення про її ефективність і виправити можливі недоліки.

Хоча ці підходи мають відмінності, вони доповнюють один одного і допомагають отримати повну картину щодо функціонування компанії. Кожен з них вирізняє ключові аспекти в аналізі діяльності компанії і може бути використаний для виявлення сильних і слабких сторін підприємства

Експрес-аналіз ефективності дозволяє швидко оцінити стан організації і включає наступні види аналізу:

1. Оцінка економічного потенціалу: Це включає оцінку розміру компанії (мала, середня, велика) на основі фінансових та економічних критеріїв. Враховуються показники, які характеризують стан основних засобів та ступінь їх використання.

2. Оцінка фінансової стабільності: Цей аналіз використовує такі показники, як статутний капітал, власний капітал, вартість чистих активів, довгострокові та короткострокові зобов'язання, кредиторська заборгованість, власні оборотні кошти та нетто-монетарна позиція.

3. Оцінка "хворих" статей звітності: Це оцінює проблемні аспекти компанії, такі як дефіцит бюджету, негативна вартість чистих активів, прострочена кредиторська або дебіторська заборгованість, непогашені позики, прострочені векселі та інші.

4. Оцінка ефективності компанії базується на наступних відносних показниках: рентабельність власного капіталу та активів у відсотках, продуктивність праці та середньорічна заробітна плата. Також аналізується динаміка основних показників, таких як вартість основних фондів, кількість співробітників, виручка від продажів та чистий прибуток.

Цей метод використовує "золоте правило економіки", яке формалізує взаємозв'язки, що визначають успішне функціонування підприємства. Він орієнтований на швидке зростання фінансових показників порівняно з цінами та обсягом використаних ресурсів.

5. Аналіз "оцінення" організації визначає співвідношення між величиною власного капіталу та фінансовими результатами. Якщо показники компанії нижче середніх, вона вважається недооціненою, а якщо вище - переоціненою.

6. Бенчмаркінг, який полягає в порівнянні діяльності компанії з кращими представниками на ринку та в галузі, дозволяє виявляти проблеми та здійснювати зміни для забезпечення конкурентоспроможності та довгострокового успіху. Це ефективна система попередження можливих проблем.

Проводиться аналіз через порівняння сукупності відносних показників, таких як рентабельність.

Оцінка роботи підприємства може розглядатися через систему показників, що поділяються на наступні групи: ті, що визначають темпи

розвитку підприємства (власний капітал, темпи приросту сукупних доходів, обсяг продаж та прибуток), та ті, що визначають рівень розвитку доходності бізнесу (рентабельність: власного капіталу, продаж та коефіцієнт окупності витрат).

Для торговельних підприємств необхідно враховувати ще наступні показники:

-показник загальної оцінки економічної рентабельності торгової компанії
= сума валового (або чистого) прибутку/обсяг товарообороту; показує валовий (або чистий) прибуток за одиницю обороту

-показник ефективності торгових площ = прибуток від продажів/обсяг товарообороту; відображається сума прибутку від реалізації на одиницю обороту.

-балансовий (сумарний прибуток організації) та чистий прибутки (частина балансової, яка залишається в розпорядженні фірми після того як будуть сплачені обов'язкові платежі) в розрахунку на одиницю обороту

-капиталоотдача (вкладений капітал / величина отриманих доходів; показує ефективність використання капітальних вкладень).

Оцінку показників рентабельності необхідно проводити в сукупності з аналізом платоспроможності, ліквідності, оборотності товарних запасів (оборотність в днях = середній запас товарів x кількість днів / товарообіг за цей період; показує кількість днів, необхідних для продажу середнього запасу; оборотність в разях = товарообіг за період / середній товарний запас; показує, скільки разів за період продався товар), дебіторської та кредиторської заборгованостей. Таким чином, аналіз показників рентабельності буде більш наочним і показувати реальний фінансовий стан підприємства.

Фінансові результати діяльності підприємства оцінюються за різними аспектами виробничої, збутової і фінансової сфер. Найвагомішими серед них є показники прибутку, що становлять основу його економічного розвитку у сучасних умовах ринкової економіки.

У підприємницькій діяльності використовуються такі показники прибутку: валовий прибуток, прибуток від продажу, загальна сума прибутку, прибуток від іншої звичайної діяльності, прибуток від надзвичайних подій, неоподаткований прибуток (цільовий), чистий прибуток, нерозподілений прибуток. Кожен з цих показників відображає результат на певному етапі формування прибутку.

Збільшення прибутку стає фінансовою основою для самофінансування, розширення виробництва, вирішення соціальних та матеріальних проблем трудового колективу. Також за рахунок прибутку виконуються частини зобов'язань перед бюджетом, банками та іншими підприємствами і організаціями. Отже, показники прибутку є ключовими для оцінки виробничої та фінансової діяльності підприємства, вони відображають ступінь його бізнес-активності та фінансового здоров'я.

Кінцевим фінансовим результатом діяльності підприємства є балансовий прибуток (збиток) за звітний період. Це алгебраїчна сума результатів від реалізації продукції (робіт, послуг), результату фінансової діяльності та сальдо доходів і витрат від позареалізаційних операцій.

Визначення балансового прибутку

$$П_б = П_p \pm П_ф + П_{пз} , \quad (1.2)$$

де $П_б$ - балансовий прибуток або збиток;

$П_p$ - результат (прибуток або збиток) від реалізації продукції;

$П_ф$ - результат від фінансової діяльності;

$П_{пз}$ - сальдо доходів і витрат від позареалізаційних операцій.

Визначимо результат від реалізації продукції (робіт і послуг)

$$\Pi_p = D_p - C_{вр} \quad (1.3)$$

де D_p - дохід від реалізації продукції (після сплати податків на додану вартість, акцизного збору та інших відрахувань у бюджет та позабюджетні фонди);

$C_{вр}$ - собівартість (виробнича) реалізованої продукції, робіт і послуг.

Вивчення фінансових результатів діяльності підприємства відбувається у відношенні до реалізації його продукції. Чим більше компанія реалізує рентабельної продукції, тим більше вона здобуває прибутку і отримує кращі фінансові результати.

Збільшення обсягу продажу продукції з високою рентабельністю призводить до зростання прибутку. Однак збільшення обсягу реалізації може мати і негативний вплив, наприклад, якщо сума прибутку зменшується.

Собівартість продукції і прибуток є зворотно пропорційними: зниження собівартості продукції призводить до збільшення прибутку, і навпаки.

Витрати і собівартість є ключовими економічними показниками, що визначають фінансові результати будь-якого підприємства.

Однією з особливостей обчислення собівартості виробництва сільськогосподарської продукції є річний цикл виробництва, відмінність між часом виробництва і робочим періодом, а також витрати на незавершене виробництво та планову собівартість.

Економічний аналіз полягає в визначенні впливу зовнішніх факторів і визначенні суми прибутку, отриманого внаслідок дії факторів, які відображають трудові зусилля працівників підприємства та ефективність використання виробничих ресурсів.

Балансовий прибуток показує загальний фінансовий результат підприємства, виражений як різниця між загальним прибутком від усіх видів діяльності та сумою збитків.

Фінансовий аналіз - це метод оцінки та прогнозування фінансового стану підприємства, що базується на бухгалтерській звітності. Його мета - визначити

фінансовий стан підприємства, виявити можливості підвищення ефективності його функціонування через раціональну фінансову політику та оцінити напрями розвитку на основі фінансових ресурсів.

Для аналізу бухгалтерської звітності використовують такі методи:

- Читання звітності: оцінка абсолютних показників.
- Горизонтальний аналіз: аналіз змін у звітності порівняно з попереднім періодом.
- Вертикальний аналіз: визначення відносної ваги різних статей у загальному обсязі.
- Трендовий аналіз: виявлення відхилень показників за кілька років від базового року.
- Розрахунок фінансових коефіцієнтів: визначення пропорцій між різними статтями звітності.

Оцінка ефективності господарської діяльності включає аналіз: 1) попередній; 2) фінансової стійкості; 3) ліквідності балансу; 4) фінансових коефіцієнтів; 5) фінансових результатів; 6) коефіцієнтів рентабельності і ділової активності.

Аналіз фінансового стану підприємства базується на ряді економічних показників, які визначають його фінансову стійкість, платоспроможність, ділову активність і рентабельність. Ці показники можуть бути розраховані на основі даних балансу і звіту про фінансові результати. Крім того, аналітична інформація може бути отримана з бізнес-плану, фінансового плану, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал, декларації про прибуток підприємства та інших джерел.

Результати аналізу вказують на загальну оцінку фінансового стану, платоспроможність і структуру балансу підприємства. Для розуміння причин цієї ситуації та визначення перспектив і шляхів виходу з неї проводиться детальний і комплексний аналіз діяльності підприємства. Важливо аналізувати динаміку валюти балансу, структуру пасивів, джерела формування оборотних

коштів, основні та необоротні активи, а також результати фінансової діяльності.

Під час аналізу структури пасивів ставляться наступні завдання:

1. Визначення співвідношення між позиковими і власними джерелами коштів підприємства дозволяє оцінити рівень фінансової незалежності та стійкості підприємства до змін у зовнішньому середовищі.

2. Виявлення забезпеченості запасів і витрат власними джерелами, а також з урахуванням довгострокових та короткострокових кредитів, надає повне уявлення про фінансові ресурси, які використовуються для підтримки оборотних активів, і визначає стабільність фінансування.

3. Аналіз причин утворення кредиторської заборгованості, її розміру, динаміки та структури допомагає зрозуміти фінансову стратегію підприємства, його спроможність вчасно розраховуватися з кредиторами та управляти фінансовими ризиками.

Чепка В. В., Матяш О. К. пропонують досліджувати фінансову стійкість як комплексне поняття, в якому відображається стабільний фінансовий стан підприємства, за якого ефективно формуються, розподіляються та використовуються фінансові ресурси, забезпечуються фінансова автономія, платоспроможність, дохідність та рентабельність, розвиток діяльності на поточний та майбутній періоди [24, с. 652–653].

За типом фінансової стійкості і його зміни можна судити про надійність підприємства з точки зору платоспроможності.

Аналіз фінансової стійкості та ліквідності підприємства є ключовим у визначенні його фінансового стану та здатності виконати свої зобов'язання. Тут важливо враховувати різні види джерел формування запасів і витрат.

1. Абсолютна стійкість фінансового стану характеризується тим, що власні оборотні кошти повністю покривають витрати і запаси. Це означає, що підприємство не має потреби в короткострокових кредитах або позиках для забезпечення своєї діяльності.

2. Нормально-стійкий фінансовий стан вказує на те, що запаси і витрати забезпечуються як власними оборотними коштами, так і короткостроковими позиками. Це свідчить про наявність фінансових ресурсів для підтримки операційної діяльності.

3. Нестійкий фінансовий стан виникає, коли підприємство використовує як власні, так і позикові кошти для покриття витрат і запасів. Це може стати ознакою фінансових проблем та збільшити ризик для підприємства.

4. Кризовий фінансовий стан виникає, коли підприємство не може покрити свої витрати і запаси ні власними, ні позиковими коштами. Це може призвести до банкрутства.

Для оцінки ліквідності балансу також важливо аналізувати терміни перетворення активів у грошові кошти і порівнювати їх із термінами погашення зобов'язань. Такий аналіз допомагає визначити наскільки ефективно підприємство може використовувати свої активи для забезпечення своєї ліквідності. Визначається:

- частка активної частини основних фондів;
- коефіцієнта зносу;
- коефіцієнта придатності;
- коефіцієнта оновлення;
- коефіцієнта вибуття;
- індекс постійного активу (який показує частку основних засобів та необоротних активів у джерелах власних коштів);
- коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів;
- коефіцієнт накопичення зносу (який свідчить про ступінь фінансування основних засобів за рахунок зносу);
- коефіцієнт реальної вартості майна тощо.

Показник характеристики майнового стану підприємства це коефіцієнт реальної вартості майна, який показує, яка частина майна підприємства є

реальною базою для виробництва продукції або надання послуг, а також визначити ступінь його зносу та необхідність в інвестуванні в оновлення основних засобів:

$$k_{p6m} = \frac{O_{3.3} + B_3 + H_6 + M_{ш.п.}}{A} \quad (1.4)$$

де $O_{3.3}$ - основні засоби за залишковою вартістю;

B_3 - виробничі запаси;

H_6 - незавершене виробництво;

$M_{ш.п.}$ - малоцінні та швидкозношувані предмети;

A - вартість активів підприємства.

Цей показник визначає, наскільки підприємство забезпечене ресурсами для свого виробництва, що відображає його виробничий потенціал. Зазвичай вважається, що якщо цей показник менше 0,5, це негативний сигнал для підприємства та його партнерів. Однак зараз вартість деяких основних засобів може бути недооціненою, тому в деяких випадках значення цього показника менше 0,5 вважається нормальним. Інші причини низького рівня цього показника можуть включати великі довгострокові інвестиції, великі залишки готової продукції та значну кількість заборгованості від клієнтів. Усі ці фактори негативно впливають на майновий та фінансовий стан підприємства, що відображається у великій заборгованості від клієнтів та великих залишках готової продукції, які на сьогоднішній день є актуальними.

Оцінка ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства виражається через показники виробничої та фінансової результативності. Для оцінки фінансової результативності фірми використовуються показники прибутку, а також рентабельності.

Рентабельність - це показник, що відображає відношення прибутку до виробничих витрат або собівартості продукції. Цей показник оцінює ефективність виробництва шляхом порівняння доходів від виробництва з його витратами.

Головним чинником підвищення рентабельності є загальне зменшення витрат (собівартості), збільшення обсягів виробництва та продажу продукції, а також зростання прибутку. Для досягнення цих цілей необхідно впроваджувати передові технології, ефективно використовувати трудові ресурси та виробничі потужності.

Показники рентабельності базуються частіш за все на ресурсному підході.

Рентабельність продукції можна розрахувати для всієї реалізованої продукції або окремих її видів. Цей показник розраховують як відношення прибутку від реалізації до витрат на виробництво та збут продукції. Рентабельність всієї реалізованої продукції може обчислюватись як відношення прибутку від збуту товарної продукції до виручки від її реалізації, а балансового прибутку до виручки від збуту продукції або чистого прибутку до виручки від реалізації продукції. Показники рентабельності всієї реалізованої продукції допомагають уявити на скільки ефективні поточні витрати підприємства та прибутковість реалізованої продукції.

Рентабельність продукції:

$$P_{np} = B / C_p \quad (1.5)$$

де C_p - собівартість реалізованої продукції.

Рентабельність окремих видів продукції залежить від різниці між ціною, за якою продукція реалізується споживачеві, і її собівартістю.

Рентабельність вкладень в підприємство визначається за вартістю майна, наявного в його розпорядженні, і розраховується за допомогою показників балансового і чистого прибутку.

Рентабельність власного капіталу обчислюється як відношення чистого прибутку до величини власного капіталу. Ці показники показують прибуток, який припадає на кожну гривню вкладених у бізнес коштів і використовуються для міжгалузевого порівняння ефективності діяльності підприємства.

Рентабельність довгострокових фінансових вкладень розраховується як відношення доходів від цінних паперів і пайової участі в інших підприємствах до загального обсягу довгострокових фінансових вкладень. Цей показник можна порівняти з рентабельністю виробничих фондів, і в деяких випадках він може бути вищим.

Рентабельність товарообігу визначається як відношення чистого прибутку до витрат і дозволяє зробити висновок про політику ціноутворення підприємства.

Рентабельність всіх активів дає можливість судити про прибутковість підприємства, тобто здатності отримувати прибуток з знаходяться в його розпорядженні економічних ресурсів.

Рентабельність сукупного капіталу (активів), або загальна рентабельність:

$$P_a = \Pi_{\bar{o}} / A_{c\bar{o}} \quad (1.6)$$

де $\Pi_{\bar{o}}$ - балансовий прибуток;

$A_{c\bar{o}}$ - середня вартість сукупних активів за аналізований період.

Цей показник рентабельності визначає ефективність використання капіталу на різних підприємствах і в галузях, тому що дає загальну оцінку доходності капіталу, вкладеного в виробництво (власного і позикового), що залучається на довгостроковій основі.

Іноді при аналізі можна застосовувати один з показників, наприклад:

-рентабельність виробництва (операційного капіталу):

$$\Pi_{\bar{o}p} / (O_{вф} + O_c), \quad (1.7)$$

де $\Pi_{бр}$ - прибуток від реалізації продукції за певний період часу;

$Овф$ - середня вартість основних виробничих фондів за той же період;

$Ос$ - середня сума оборотних коштів.

Показник, що характеризує прибутковість виробничої діяльності підприємства за певний період часу (рік, квартал), може бути розрахований як рентабельність виробничих фондів. Цей показник визначається як відношення балансового прибутку до середньорічної вартості основних виробничих засобів і матеріальних оборотних коштів. Його також можна розрахувати і відносно чистого прибутку.

Рентабельність витрат (продукції) відображає рівень прибутку в процесі реалізації продукції на одиницю витрат в основній діяльності підприємства.

Рентабельність продажів (обороту) відображає прибутковість основної діяльності підприємства.

$$P_{np} = \Pi_{бр} / B \quad (1.8)$$

де B - обсяг реалізації продукції.

Важливим узагальнюючим показником ефективності підприємства є рентабельність підприємства.

Показник, що характеризує прибутковість виробничої діяльності підприємства за певний період часу (рік, квартал), може бути розрахований як рентабельність виробничих фондів. Цей показник визначається як відношення балансового прибутку до середньорічної вартості основних виробничих засобів і матеріальних оборотних коштів. Його також можна розрахувати і відносно чистого прибутку.

Рентабельність витрат (продукції) відображає рівень прибутку в процесі реалізації продукції на одиницю витрат в основній діяльності підприємства.

Рентабельність продажів (обороту) відображає прибутковість основної діяльності підприємства

$$P_{\text{ва}} = \Pi_{\text{бр}} / A_{\text{в}} = B / A_{\text{в}} \cdot \Pi_{\text{бр}} / B = K_{\text{об}} \cdot P_{\text{об}}, \quad (1.9)$$

де $P_{\text{ва}}$ - рентабельність виробничих активів;

$\Pi_{\text{бр}}$ - прибуток від реалізації продукції;

$A_{\text{в}}$ - виробничі активи ($O_{\text{вф}} + O_{\text{с}}$);

B - обсяг реалізованої продукції;

$K_{\text{об}}$ - коефіцієнт оборотності виробничих активів;

$P_{\text{об}}$ - рентабельність обороту.

Річна норма прибутку на вкладений капітал є ключовим критерієм економічної ефективності виробництва в умовах ринкової системи господарювання. Вона відображає віддачу на капітал, і залежить від рентабельності продажів та швидкості обороту капіталу. У галузях з високою швидкістю обороту капіталу можна отримати високий рівень норми прибутку, навіть при невеликій рентабельності продукції. Натомість, в галузях, де капітал обертається повільно, для досягнення необхідного рівня прибутковості потрібно мати високу рентабельність продажів

$$НП_{\text{в}} = \Pi_{\text{в}} \cdot 100 \% / K \quad (1.10)$$

де $\Pi_{\text{в}}$ - прибуток, отриманий за рік;

K - вкладений капітал;

$НП_{\text{в}}$ - річна норма прибутку на вкладений капітал.

Так, норма прибутку на капітал є важливим показником для оцінки варіантів розвитку підприємства, і вона залежить від різноманітних факторів,

таких як структура капіталу, рівень цін на продукцію, обсяг попиту та пропозиції і багато інших. Цей показник допомагає керівництву підприємства приймати рішення щодо оптимального використання ресурсів та розвитку бізнесу.

Показники продуктивності, які характеризують ефективність використання активів та ресурсів підприємства, також є важливими для оцінки успішності його діяльності. Шляхом порівняння готової продукції з обсягом витрачених на її виробництво ресурсів можна отримати рівень ефективності, виражений у показниках продуктивності.

Таблиця 1.3 - Показники продуктивності

Показники	Формули (позначення)
1	2
Узагальнюючі показники продуктивності:	
- відношення вартості продукції до її собівартості	V / C де В - продукція; С - собівартість продукції;
- рівень поточних витрат на 1 грн. продукції	C / V
- показник оборотності капіталу	V / K (відношення вартості продукції до капіталу підприємства)
Приватні показники продуктивності окремих ресурсів відносяться	
-продуктивність праці	
Виробіток	$V / ЧП$ де ЧП - чисельність персоналу
Трудомісткість	$ЧП / V$
- використання матеріальних ресурсів	
Матеріаловіддача	V / M де М - матеріальні витрати
Матеріаломісткість	M / V
- використання основних фондів	
Фондовіддача	$V / Овз$ де Овз-основні виробничі засоби
Фондомісткість	$Овз / V$
- використання оборотних коштів	

1	2
коефіцієнт оборотності	$B / O\delta$ де $O\delta$ - оборотні кошти
тривалість одного обороту за рік	$T = O\delta / B \cdot 360$ $T = O\delta / B \cdot 360$
тривалість одного обороту за квартал	$To\delta = O\delta / B \cdot 90$

Цей підхід дозволяє отримати об'єктивну оцінку виробничої ефективності підприємства, незалежно від фінансової оцінки результатів.

Чистий грошовий потік (ЧГП) є одним з ключових показників фінансової ефективності підприємства. Він визначається як різниця між грошовими надходженнями і витратами, які виникають від його діяльності. Цей показник є основою для оцінки вартості компанії і відображає не лише поточні фінансові результати, а й майбутні перспективи, виражені в грошових термінах.

ЧГП враховує всі складові фінансових операцій підприємства, включаючи прибутки, витрати, інвестиції та інші грошові потоки. Його величина відображає внутрішню фінансову міцність та здатність компанії генерувати прибуток у майбутньому. Отже, ЧГП є важливим інструментом для прийняття рішень щодо інвестицій та стратегічного розвитку підприємства, що визначається за формулою

$$ЧГП = ЧП_{\delta} + A_{\text{м}} + O_{\text{кз}} - KB, \quad (1.11)$$

де $ЧП_{\delta}$ - чистий прибуток;

$A_{\text{м}}$ - амортизація;

$O_{\text{кз}}$ - зміна оборотного капіталу;

KB - капітальні вкладення.

Отже, ефективність господарської діяльності це показник комплексний, що враховує як показники продуктивності, так і результативності залучених ресурсів, з врахуванням наявних конкурентоспроможних можливостей суб'єкта господарювання.

Розділ 2. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Загальна характеристика ФГ «Лік»

Відтоді, як розпочалися кардинальні процеси реформування у сільському господарстві, вже минуло більше трьох десятиліть. За цей час суттєво змінилися форми господарювання та трудові відносини. Завдяки сучасній потужній техніці та новітнім технологіям потреба зайнятості працівників у сільськогосподарському виробництві значно знизилась. Більшість сільгосппідприємств займаються рослинництвом. Фермерське господарство «Лік» - одне з таких.

ФГ «Лік» було засновано у 2002 р. знаходиться в с. Нова Прага, Олександрійського району Кіровоградської області.

Директор – Левандовський Владислав Васильович. Земельний банк господарства складає – 203 га.

Фермерське господарство «Лік» включено до Єдиного державного реєстру України.

Підприємство діє відповідно до законодавства, сплачує податок з доходів фізичних осіб, своєчасно й у повному обсягу утримує податок і здійснює його перерахування.

Фермерське господарство «Лік» є суб'єктом малого підприємництва, його фінансова звітність характеризується скороченим, за показниками, складом (форма №1-м (Баланс), форма №2-м (Звіт про фінансові результати)).

ФГ «Лік», як і будь-яке підприємство, діє на підставі статуту (певного зібрання правил, які регулюють сукупну діяльність підприємств та взаємовідносини з іншими господарюючими суб'єктами).

У статуті визначається найменування підприємства, місце його знаходження, мета й предмет діяльності, органи управління та порядок їх формування, компетенція та повноваження трудового колективу, порядок

утворення майна, характер організації трудових відносин, членства, умови організації, реорганізації та припинення діяльності підприємства.

За КВЕД діяльність підприємства 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Фактично основними видами діяльності підприємства є вирощування зернових та технічних культур, а саме вирощуванням пшениці озимої, ячміння озимого та ярого, кукурудзи на зерно, ріпаку, соняшнику, сої тощо; оптова торгівля зерном, переробне виробництво, роздрібна торгівля.

Основними ресурсами, що використовуються будь-якою організацією, в тому числі ФГ «Лік» є: земля (частина землі орендована), капітал, працівники, матеріали, технологія та інформація.

На підприємстві використовується праця офіційно оформлених 4 працівників, сезонні працівники не залучаються.

Динаміка і структура виробленої продукції ФГ «Лік» за 2020-2022 рр. представлена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка і структура виробленої продукції ФГ «Лік» за 2020-2022 рр.

Види продукції	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	тис. грн.	в % до підсумку	тис. грн.	в % до підсумку	тис. грн.	в % до підсумку
1	2	3	4	5	6	7
Рослинництво, всього	3483,6	100	3610,5	100	4059	100
Зернові та зернобобові	1736,8	49,9	1665,1	46,1	2249	55,4
Насіння ріпаку	910,5	26,1	815,4	22,6	694,9	17,1
Насіння соняшнику	836,3	24	1130	31,3	1115,1	27,5

Обсяг реалізованої продукції щороку збільшується, що позитивно для ФГ «Лік».

Споживачами продукції підприємства є в першу чергу місцеве населення, продукцію розповсюджують через різні магазини Кіровоградської області та вивозять на ярмарки різних регіонів.

2.2. Аналіз виробничо-господарської діяльності ФГ «Лік»

Результат діяльності будь-якого суб'єкта господарювання залежить від наявності та ефективності використання ресурсів.

Проаналізуємо склад та структуру джерел коштів підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Аналіз складу та структури джерел коштів ФГ «Лік»

Джерела коштів	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.**	2020/2021	2021/2022
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Власний капітал							
Капітал	12	12	12	12	12	100	100
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	737,7	1384,8	1318,6	1348,8	3307,8	102,3	245,4
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	-	-	-	-	-		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Короткострокові кредити банків	120,4	95,3	2115,1	1227,9	447,6	58	36,4
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	176,1	840,2	245	162	185	66,1	114,2

1	2	3	4	5	6	7	8
зрахунки з бюджетом	9,9	12,7	32	15	34	46,8	226,7
Інші поточні зобов'язання	313,7	40,4	70,5	52,2	421	74	806,5
Баланс	1369,8	2385,4	3793,2	2817,9	4407,4	74,3	156,4

*розраховано згідно форми №1м "Баланс" ФГ «Лік» за 2018-2022 роки.

**ФГ «ЛПК» [28]

Аналізуючи динаміку змін показників в 2018-2022 рр., можна побачити, що загальні величини короткострокові кредити банків збільшувалися до 2022р, що покращувало ефективність господарської діяльності. Але у 2022р. вони зменшилися, збільшилися інші поточні зобов'язання це пояснюється тим, що на економічну ситуацію вплинула російсько-українська війна.

Капітальних інвестицій з 2022р. взагалі не передбачається, поточні інвестиції зменшуються.

Незважаючи на те, що баланс у 2022р. збільшується за рахунок урожаю, ситуація на підприємстві є не передбаченою, оскільки нерозподілений прибуток збільшується з-за накопичення запасів в орендованому місті на елеваторі, тобто ще не проданий.

Розглянемо зміни в структурі активів ФГ «Лік» (табл. 2.3, рис. 2.1).

Запаси в порівнянні з іншими роками у 2022 р. збільшилися. На ФГ «Лік» ситуація склалася сприятлива, тому що необоротні активи також збільшилися, цьому сприяло те, що в минулих роках підприємство оновило основні фонди (за рахунок у 2020 р., 2021р. короткострових кредитів та власних коштів (у 2021 р. на ці цілі відкладені 356 тис.грн. гроші та їх еквіваленти).

Проведемо аналіз структури товарної продукції, що обумовлена структурою землекористування підприємства (табл. 2.3 та рис. 2.1), що

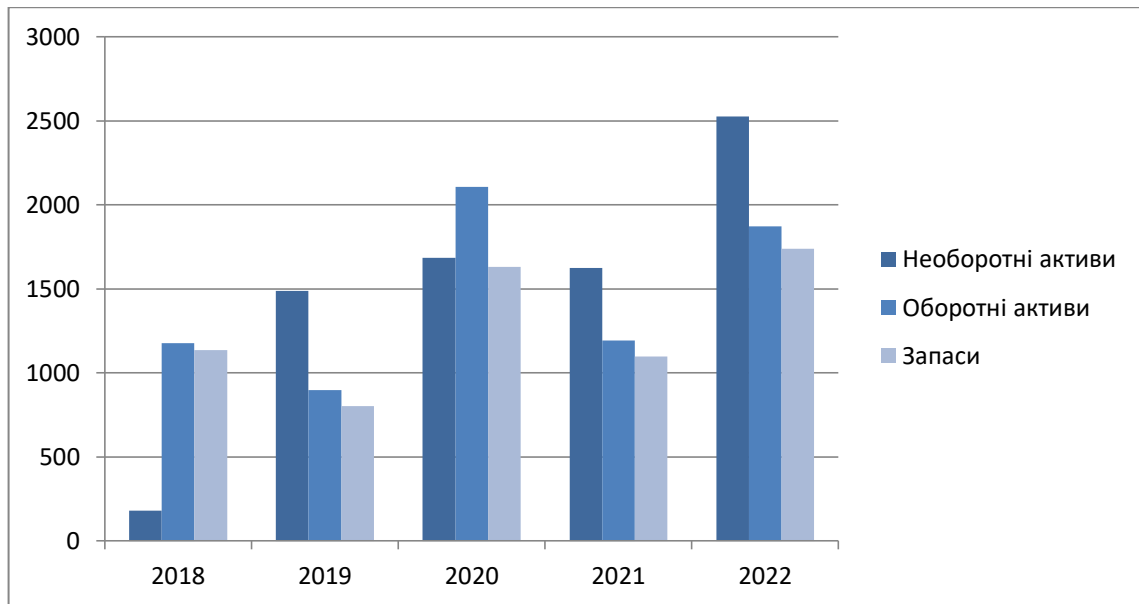

Рисунок 2.1. – Зміни в структурі активів ФГ «Лік»

Таблиця 2.3 – Структура і динаміка активів ФГ «Лік» за 2018-2022 рр.

Активи	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022р.	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Необоротні активи										
Основні засоби	192,9	14,1	1488,8	62,41	1684,8	44,41	1625,7		2535,5	57,53
первісна вартість	299,3	X	1699,6	X	1978,8	X	1771,8	X	2778	
Знос	106,4	X	210,8	X	294	X	146,1	X	251,5	
2. Оборотні активи										
Запаси	1136,2	83	802,9	33,66	1629,8	42,97	1098		1738,2	39,438
Поточна дебіторська заборгованість	40,7	2,9	93,1	3,9	121,9	3,21	94,2		133,2	3,02

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Гроші та їх еквіваленти	-		-		356	9,39	-			
Інші оборотні активи	-		0,6	0,03	0,7	0,02	-		0,5	0,01
Баланс	1369,8	100	2385,4	100	3793,2	100	2817,9	100	4407,4	100

*розраховано згідно форми №1м "Баланс" ФГ «Лік» за 2018-2022 роки.

**ФГ «ЛІК» [28]

розраховано за даними Звіту про площі та валові збори сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду за 2018-2022 рр.

Земельна площа не змінювалася протягом дослідженого періоду і складає 203 га.

Розглянемо динаміку та структуру ріллі ФГ «Лік», за досліджуваний період (табл. 2.4, рис. 2.2).

Таблиця 2.4 – Динаміка та структура ріллі ФГ «Лік» за 2018-2022 рр.

Види сільськогосподарських культур	Роки										В середньому за п'ять років	
	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.		Га	% до підсумку
	га	% до підсумку	га	% до підсумку	га	% до підсумку	га	% до підсумку	га	% до підсумку		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Пшениця озима	57	28,1	63,3	31,2	34	16,7	27,0	13,3	58,9	29,0	48,04	23,7
Ріпак	27,3	13,4	-		49,9	24,6	28,3	13,9	30	14,8	27,1	13,4
Ячмінь ярий	-		27,8	13,7	-		20	9,9	-		9,56	4,7
Ячмінь озимий	30	14,8	-		39,3	19,4	-		29,3	14,43	19,72	9,7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Соя	-		20	9,8	-		31,9	15,7	-		10,38	5,1
Кукурудза на зерно	40,8	20,1	36,9	18,2	47,0	23,1	50	24,6	34,8	17,1 4	41,9	20,6
Соняшник	47,9	23,6	55	27,1	32,8	16,2	45,8	22,6	50,0	24,6 3	46,3	22,8
Всього	203	100	203	100	203	100	203	100	203	100	203	100

Стан озимих зернових культур під урожай 2022 року добрий. Посіяно: озима пшениця – 58,9 га, озимий ячмінь – 29,3 га, крім того озимий ріпак – 30 га.

Підприємство дотримується сівозмін лише частково, що є негативним моментом, який потрібно змінювати, щоб в подальшому ефективно працювати.

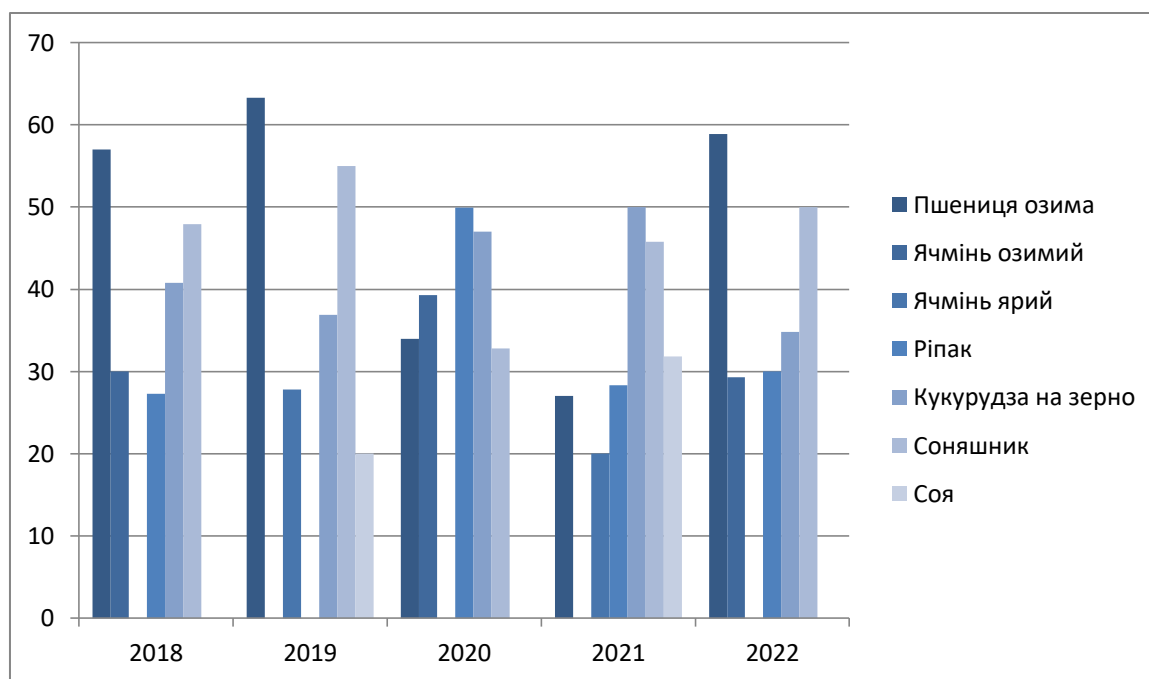

Рисунок 2.2 – Динаміка та структура ріллі підприємства за 2018-2022 рр.

Рентабельність – це якісний та економічний показник, який визначає ступені використання наявних ресурсів у процесі виробництва та реалізації продукції.

Один з важливих показників – рентабельність сукупних активів (капіталу), або загальна рентабельність, показує ефективність використання всіх активів підприємства, ввірених керівництву, незалежно від джерела формування. Цей показник застосовується при обґрунтуванні найважливіших стратегічних рішень, наприклад реструктуризації бізнесу.

У таблиці 2.5 представлено динаміку рентабельності господарської діяльності ФГ «Лік».

Зробивши необхідні розрахунки рентабельності, ми бачимо що рентабельність сукупних активів (капіталу) знижується у 2022 р., проте розмір рентабельності 42,7% є непоганим результатом для підприємства, що досліджується.

Узагальнемо показники продуктивності підприємства в табл. 2.6, розрахункові формули наведені у таблиці 1.3.

Таблиця 2.5 – Динаміка рентабельності господарської діяльності ФГ «Лік»

Показники	Роки					Відхилення, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2018/22	2021/ 22
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	986	2060,3	3483,6	3610,5	4059	411,66	112,4
Інші доходи	11	28,4	31,2	33	41	3,72	1,24
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	780,1	1377,7	2200	2345,2	2800	358,92	119,39
Інші витрати	24,4	63,9	58,2	56	73	299,18	76,71
Чистий прибуток, тис. грн.	192,5	647,1	1256,6	1242,3	1227	637,4	98,77
Рентабельність, % (ф-ла 1.5)	23,9	44,9	55,6	51,7	42,7	178,7	82,59

1	2	3	4	5	6	7	8
Рентабельність сукупних активів (капіталу), або загальна рентабельність,% (ф-ла 1.6)	14,02	27,13	33,13	44,08	27,84	198,57	63,16

*розраховано згідно форми №2м "Звіт про фінансові результати" ФГ «Лік» за 2018-2022 роки.

**ФГ «Лік» [28]

Таблиця 2.6 – Показники продуктивності господарської діяльності підприємства

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	2018/2022
1	2	3	4	5	6	7
Узагальнені показники продуктивності						
відношення вартості продукції (В) до її собівартості (С)	1,239	1,45	1,556	1,517	1,427	115,2
рівень поточних витрат на 1 грн. продукції:	0,807	0,69	0,64	0,659	0,7	86,7
показник оборотності капіталу: (К)	1,33	1,5	2,64	2,677	1,235	92,3
показники продуктивності окремих ресурсів						
продуктивність праці						
виробіток	249,25	522,17	878,7	910,87	1025	411,2
використання основних фондів						
фондовіддача:	5,17	1,4	2,09	2,24	1,62	31,3
фондомісткість:	0,19	0,71	0,48	0,45	0,62	326,3
використання оборотних коштів (Об)						
коефіцієнт оборотності:	0,847	2,33	1,667	3,056	2,19	258,5

де В – продукція, С - собівартість продукції – табл. 2.5;

Овз-основні виробничі засоби, Об - оборотні кошти – табл. 2.3;

ЧП - чисельність персоналу – 4 працівника (за даними підприємства)

К - капітал підприємства – табл. 2.2.

Виробіток збільшився, тому що за цей час істотно виросли ціни на продукцію. Фондовіддача зменшилася, тому що за цей період відбувалося оновлення основних засобів, тому і продуктивність праці збільшилася.

Проте, за даними наших досліджень господарської діяльності ФГ «Лік», виявлено наступні недоліки, зокрема вирощування врожаю просапних культур займає майже 57%, порівняно з іншими культурами вони найбільше виснажують ґрунт, що негативно впливає на його родючість, тим самим знижуючи можливість отримання високих врожаїв в майбутньому, що, з іншого боку, незабаром може негативно вплинути на ефективність розвитку господарської діяльності підприємства, а тому постає нагальне питання запровадження обґрунтованих сівозмін тощо.

ФГ «Лік» використовує класичну технологію вирощування соняшника, зокрема посів пунктирним способом.

Оскільки соняшник є експортноорієнтовною культурою. тому актуальним є питання пошуку шляхів подальшого підвищення врожайності соняшника, з одночасним підвищенням якості ґрунтів.

2.3. Функціонально-вартісний аналіз технологічних процесів основних видів продукції

Функціонально-вартісний аналіз є одним із найбільш ефективних методів дослідження господарської діяльності, оскільки він спрямований на виявлення можливостей зменшення витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, що призведе до зниження собівартості продукції. Цей метод передбачає аналіз функцій об'єкту (продукції) та їх вартості, враховуючи витрати живої та уречевленої праці, необхідні для створення і виконання цих функцій.

Функції об'єкту поділяються на:

- головна функція (виражає призначення об'єкту);
- основна функція (забезпечує виконання головної);
- допоміжна функції (реалізує основні);

- зайва (або непотрібна) функція;
- шкідлива функція.

У сукупності ці функції визначають споживчу цінність об'єкту.

Основні завдання функціонально-вартісного аналізу включають:

- Підвищення конкурентоспроможності продукції.
- Покращення якості продукції.
- Зменшення витрат на виробництво.
- Збільшення обсягу виробництва.
- Вдосконалення технологічних процесів.

Метою функціонально-вартісного аналізу є зниження собівартості. Це проводиться за видами продукції, які мають найбільшу вагу, таким чином, ми обрали культуру, що вирощує фермерське господарство - соняшник. Для виявлення надмірних витрат грошових коштів проводиться функціонально-вартісний аналіз технологічних процесів цієї культури.

Для визначення функцій, які можна об'єднати або виключити, доцільно провести їх групування. Проведений аналіз структурної моделі вирощування насіння соняшника виявив невідповідність між технологічними операціями та фактичними заходами щодо вирощування цієї культури.

У сукупності ці функції визначають споживчу цінність об'єкту.

Основні завдання функціонально-вартісного аналізу включають:

- Підвищення конкурентоспроможності продукції.
- Покращення якості продукції.
- Зменшення витрат на виробництво.
- Збільшення обсягу виробництва.
- Вдосконалення технологічних процесів.

Метою функціонально-вартісного аналізу є зниження собівартості. Це проводиться за видами продукції, які мають найбільшу вагу, таким чином, ми обрали культуру, що вирощує фермерське господарство - соняшник. Для виявлення надмірних витрат грошових коштів проводиться функціонально-вартісний аналіз технологічних процесів цієї культури.

Таблиця 2.7 - Функціонально-вартісний аналіз вирощування соняшнику

Операція	Функція	Класифікація функцій: О-основна Д-додаткова	Витрати на функцію, грн.	Питома вага, %	Носій функції
1	2	3	4	5	6
Лущення стерні	Основний обробіток ґрунту	F1- О	360,4	2,3	Трактор МТЗ-1523, тракторист
Навантаження міңдобрив	Основний обробіток ґрунту	F2-Д	2,4	0,02	Трактор МТЗ-80, тракторист
Транспортування, внесення мінеральних добрив	Основний обробіток ґрунту	F3- О	2026,4	12,93	Трактор МТЗ-892, тракторист
Оранка	Основний обробіток ґрунту	F4- О	1554,1	9,91	Трактор Д-Дір, тракторист
Весняне боронування	Передпосівний обробіток ґрунту	F5- Д	75	0,47	Трактор МТЗ-1523, тракторист
Передпосівна культивуація	Передпосівний обробіток ґрунту	F6- Д	509	3,25	Трактор МТЗ-1523, тракторист
Доставка води і обробка гербицидами	Передпосівний обробіток ґрунту	F7 -О	1288,4	8,22	Трактор Т-16М, тракторист
Підвезення насіння в поле	Сівба	F8- Д	0,88	0	Трактор Т-16М, тракторист
Сівба	Сівба	F9- О	1400,3	8,93	Трактор Д-Дір, тракторист
Досходове боронування	Догляд за посівами	F10-Д	3538	22,56	Трактор МТЗ-80, тракторист
Боронування по сходах	Догляд за посівами	F11 -Д	70,7	0,45	Трактор МТЗ-80, тракторист

1	2	3	4	5	6
Доставка води і інсектицидів, обробіток ними	Догляд за посівами	F12- О	168,6	1,1	Трактор МТЗ-80, тракторист
Транспортування міңдобриу	Догляд за посівами	F13-Д	56	0.3	Трактор МТЗ-892, тракторист
Рихлення міжрядь з внесенням міңдобриу	Догляд за посівами	F14- О	3843	24,5	Трактор МТЗ-80, тракторист
Рихлення міжрядь з подгортанням	Догляд за посівами	F15- О	273	1,7	Трактор МТЗ-80, тракторист
Пряме комбайнування	Збиання врожаю	F16- О	380	2,4	К-Тукано 570, комбайнер
Транспортування зерна на тік	Збиання врожаю	F17- О	130,3	0,8	КАМАЗ-5510, водій
Разом	На 1 га		15676,48	100	

Так, в структурі основного обробітку ґрунту на транспортовку мінеральних добрив та внесення їх в поле передбачено 12,93% витрат, рекомендується скоротити до рівня 11,5%, а в структурі передпосівного обробітку ґрунту і сівби розглянути можливість застосування оновленої технології, в структурі догляд за посівами на досходове боронування передбачено 22,56% - рекомендується знизити до 18%; на рихлення міжрядь з внесенням міңдобриу передбачено 24,5% витрат рекомендуємо знизити до 21,5%.

Проведемо розрахунок витрат на 1 га соняшника із врахуванням скорочених або виключених витрат:

$$15676,48 - 224,1 - 715,1 - 470,6 = 14266,68 \text{ грн.}$$

В процесі аналізу були знайдені резерви після проведення ФВА по соняшнику в сумі 1409,8грн.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПІДПРИЄМСТВА

3.1. Резерви підвищення ефективності господарської діяльності підприємства

Оцінка економічної ефективності підприємства на основі показників, які характеризують ефективність різних аспектів господарської діяльності підприємства, дозволяє не тільки з'ясувати, як цей результат отримано, але і знайти шляхи його підвищення.

У свою чергу, існує визначення загальних резервів підвищеної економічної ефективності, вони багато в чому обумовлені специфікою підприємницької діяльності та фазами її розвитку.

За запасами підвищеної економічної ефективності найбільш зручним використанням усіх видів ресурсів на підприємстві вважаються невикористані випадки підвищеної розв'язки на одиницю загальних витрат.

У ринковій економіці будь-яка компанія працює в конкурентному середовищі і тому вимагає постійного вдосконалення компанії. Тому, щоб бути конкурентоспроможною, компанія повинна мати конкурентні переваги. Основними способами їх отримання є: використання заходів щодо поліпшення їх діяльності та підвищення їх ефективності; оптимізувати потенціал ресурсів компанії; зменшити конкуренцію, за рахунок, наприклад, кооперації; змінити ринкове середовище.

Реалізація цих шляхів потребує великих зусиль. Найбільш значущою метою функціонування сучасних підприємств, одним із способів отримання конкурентних переваг, є підвищення економічної ефективності їх діяльності за рахунок більш широкого використання внутрішніх резервів і системної розробки шляхів підвищення їх ефективності.

Для досягнення своєї мети компанії витрачають певні ресурси, наприклад, трудові, матеріально-технічні та технологічні ресурси підприємства

для його створення і використання, необхідна гармонійна і довгострокова політика розвитку підприємства, яка б залежала від інтересів основних суб'єктів господарювання, збігалася з потребами працівників, відображала реальний стан у вирішенні соціально-економічних проблем.

Використовувані ресурси складають потенціал бізнес-ресурсів.

Залежно від можливостей підприємство повинно виявляти резерви як явні, так і приховані (латентні). Тобто проводити ліквідацію причин різних позапланових втрат і перевитрат. Виявляти приховані резерви, які можна встановити лише при деталізованому аналізі, використовуючи методи порівняння показників досліджуваної організації з даними інших організацій, а також методи функціонально-вартісного аналізу.

Впровадження нової техніки прямо впливає на продуктивність праці, а поліпшення житлових і культурно-побутових умов життя робітників - опосередковано.

Підприємству необхідно враховувати комплектні резерви як мінімальну суму: трудових ресурсів, основних фондів, матеріальних ресурсів.

Перше, що потрібно зробити, щоб підвищити економічну ефективність підприємства: раціоналізувати використання виробничого потенціалу, мінімізувати різні види втрат, як заощадити витрати і ресурси. Використання ресурсних факторів дозволяє компанії вивчити план заходів, спрямованих на поліпшення ефективної діяльності завдяки своїм існуючим умовам в наступних напрямках.

Сфери підвищення ефективності використання основних засобів поділяються на екстенсивні та інтенсивні.

Інтенсивними напрямками є: удосконалення структури основних засобів на підприємстві; технічна модернізація підприємства; механізація та автоматизація виробництва; вдосконалення технологічних процесів; скорочення проблемних фаз виробничого процесу; скорочення тривалості виробничого циклу; комбіноване використання та підвищення якості сировини; максимальне завантаження виробничих потужностей підприємства тощо.

Екстенсивними напрямками є: скорочення простоїв обладнання за рахунок підвищення якості ремонтних послуг; забезпечити своєчасне основне виробництво кваліфікованим персоналом, матеріалами, паливом; підвищення коефіцієнта змінності роботи обладнання; зменшення кількості несправного обладнання тощо.

Напрями підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів це:

1) інтенсивне нормування витрат матеріальних ресурсів (зниження матеріаломісткості продукції сприяє зниженню собівартості, частини матеріальних витрат, і збільшенню обсягів виробництва, тим самим збільшуючи дохід підприємства);

2) правильна організація управління матеріальними ресурсами, застосування автоматизованих систем управління поставок.

Технічна модернізація підприємства не можлива без інвестицій власних або залучених.

У динамічних задачах економіки та практики відображається не лише залежність змінних від часу, але і їх взаємозв'язок у часі [26].

Так, динаміка інвестицій визначає динаміку величини основного капіталу, що в свою чергу, є важливим фактором зміни обсягу вирощування продукції в сільському господарстві. Розглянемо економіко-математичну модель це як

Зв'язок об'ємних і темпових величин легко продемонструвати на прикладі виробничої функції. Нехай $Y(t), K(t), L(t)$ - об'ємні показники вирощування продукції, капіталу і праці (неперервні функції часу), $y(t), k(t), l(t)$ - неперервні темпи їх приросту. Об'ємна виробнича функція з нейтральним технічним прогресом (при сталому темпі, що дорівнює γ) має вигляд:

$$Y(t) = f[K(t), L(t)]e^{\gamma t} \quad (3.1)$$

Логарифмуючи це співвідношення, отримаємо

$$\ln Y(t) = \ln f[K(t), L(t)] + \gamma t \quad (3.2)$$

Диференціюємо за часом

$$\begin{aligned} d \ln Y(t) = dY(t) / dT = & (dY(t) / dK(t)) \cdot (K(t) / Y(t)) (dK(t) / K(t)) + \\ & + (dY(t) / dL(t)) \cdot (L(t) / Y(t)) (dL(t) / L(t)) + \gamma \cdot dt, \end{aligned} \quad (3.3)$$

тобто

$$y(t) = \alpha(t) \cdot k(t) + \beta(t) \cdot l(t) + \gamma \quad (3.4)$$

де $\alpha(t), \beta(t)$ – показники еластичності вирощування продукції по капіталу і праці відповідно.

Ця лінійна формула характеризує внесок темпів приросту факторів сільськогосподарського виробництва в загальні темпи приросту прибутку, а показник γ характеризує внесок технічного прогресу. Ця модель важлива для прийняття рішень при управлінні.

Ці напрями на ефективність діяльності підприємства діють різним ступенем. На кожному з періодів функціонування підприємства керівник повинний націлюватись до найбільш кращих і суттєвих за результативністю з них. Отже, резерви підвищення ефективності діяльності підприємства – одна з головних проблем сучасних підприємств, зокрема сільськогосподарських.

Для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва фермерське господарство має застосувати оптимізацію сівозмін, що дозволить поліпшити використання земельних ресурсів і запобігти виснаженню земель.

На наш погляд, основними проблемами сільськогосподарського виробництва, які потребують негайного вирішення, є: повільний рух капіталу, низька економічна маневреність галузі, залежність від змін природно-

кліматичних умов, нестача кваліфікованих кадрів на місцях; обмеженість ринку сільськогосподарських земель, комплексна проблема логістики та формування ринку інновацій в АПК, нестабільний ринок мінеральних добрив та хімікатів, відсутність достатньої кількості зерносховищ, недостатня державна підтримка галузі.

Зрозуміло, що під час російсько-української війни брати кредити це справа з непередбаченими наслідками. Тому підприємству необхідно підходити комплексно до вирішення проблем, більше зусиль спрямовувати на рівні оперативного управління (осучаснити існуючу технологію по вирощуванню культури), хоча і розробляти стратегічні плани для розвитку (визначити, яке обладнання, програмне забезпечення, в зв'язку з диджиталізацією, важливо купити в майбутньому тощо).

3.2. Впровадження нової технології по вирощуванню соняшнику на ФГ «Лік»

Розглянемо технологічні особливості вирощування соняшнику задля покращення господарської діяльності на підприємстві. Для України соняшник – дуже цінна технічна культура.

Від посіву до появи перших пагонів, в залежності від температури ґрунту, проходить від тижня до 20 днів. Наступний важливий період зростання триває близько 40 днів. При цьому рослина формує близько 10 кг сухої ваги на гектар в день. Крім того, перед цвітінням, коли більша частина кореневої системи вже сформувалася, основний ріст відбувається з більшим поглинанням поживних речовин і води. Потім формування сухої маси досягає 200 кг з гектара на добу. Тривалість цієї фази росту обмежена 35-40 днями. Важливо також, що з другої половини травня температура підтримується на рівні 15⁰С. Орієнтуючись на середню тривалість вегетаційного періоду культури на 140-160 днів.

Найвищий вміст олії в насінні поміщається в сонячну, не надто жарку погоду, з температурою нижче 28⁰С. У період цвітіння напрямок перенесення

асимілятів варіюється від коренів до кошиків з квітами. У той час формування сухої маси становить близько 100-150 кг з гектара на добу. В кінці цвітіння різко опускається до 30-40 кг.

На етапах розвитку до формування 4-х листків соняшники можуть зносити морози до -5°C . Значне охолодження на стадії 8-12 листків під час покладання квіток дозволяє значно зменшити їх кількість. Температура нижче 10°C і вище 35°C може заважати запиленню.

Рослини соняшнику дуже вимогливі в забезпеченні їх вологою. Через що врожайність та ефективність культур обмежуються до задоволення потреб рослин у воді. Мінімальна потреба задовольняється в 350-400 мм опадів. Найважливіша вода - під час формування бруньок перед цвітінням.

Загалом, при вирощуванні в умовах повної вологості ґрунту коефіцієнт транспірації соняшнику становить близько 630 л/кг сухої маси, при загальній польовій вологості - близько 450 л/кг сухої маси.

Орієнтуючись на розміщення соняшника в сівозміні, необхідно розміщувати його після посівів, які зазвичай залишають мало азоту в ґрунтах. Такими хорошими попередниками можуть бути злаки. Надлишок азоту може викликати затримку дозрівання соняшнику, що вкрай небажано. Як правило, під соняшник в сівозміні оптимально відводиться поле, щоб він повертався до нього не раніше 7-8 років. Це дає можливість практично повністю уникнути ураження культур хворобами і шкідниками. Вирощування соняшнику кожні 4-5 років призводить до значного поширення різних паразитів.

Це викликає зниження урожайності і погіршення якості насіння. Хоча відсутність ущільнення ґрунту відіграє дуже важливу роль для соняшника, неможливо розміщувати його після ріпака, хоч він відомий своїми властивостями. Це пов'язано з чутливістю соняшнику і ріпаку та інших хрестоцвітих і бобових до білої гнилі. В цілому, деякі чутливі рослини в сівозміні не повинні перевищувати 20%, через що між ними повинна зберігатися як мінімум чотирирічна перерва. Хорошими попередниками для

соняшника, крім зернових, є також кукурудза після мульчування її рослинних залишків і пізні сорти цукрових буряків, багаторічні трави.

Сам соняшник в добре вологих регіонах є хорошим попередником озимих зернових і особливо озимої пшениці.

Що стосується обробки ґрунту, то для соняшнику бажане глибоке розпушування до 25 см восени. Крім того, дуже позитивно зарекомендувало себе розпушування рядком на майбутній посівній ділянці. Ранньою весною ґрунт знову обробляють на глибину 10 см і прикочують. Щоб обмежити кількість багаторічних бур'янів, краще поєднувати розпушування із застосуванням суцільних гербіцидів.

Гарантією хороших польових пагонів, особливо в районах з обмеженою кількістю вологи, є достатня кількість дрібного ґрунту на поверхні поля. Норма висіву соняшнику в залежності від водного балансу площі та сорту може варіюватися від 50 до 80 тисяч рослин на гектар. Важливим чинником визначення щільності посівів є також якість ґрунту. У ґрунтах, оцінених в більш ніж 80 балів за бонітуванням, щільність рослин може досягати 7-9 шт. за м^2 ; при оцінці в 50-80 балів - 6-8 рослин на м^2 ; при оцінці в 40-60 балів - 5-7 рослин на м^2 ; а на дуже легких ґрунтах з результатом менше 40 балів - до 5 рослин на м^2 . Під час розрахунку неможливо сконцентруватися тільки на вазі тисячі зерен, так як в залежності від сорту вона може легко варіюватися від 35 до 50 грамів і більше.

В залежності від генотипу і врожайності при формуванні одиниці врожайності (ц) рослині необхідно засвоїти біля 4-6 кг азоту, 2-5 кг оксиду фосфору, 10-12 кг оксиду калію, 1,7 кг оксиду магнію і 3 кг оксиду сірки.

Тобто внесення мінеральних добрив не від'ємна складова при вирощування соняшнику.

Вирощування соняшнику має багато важливих моментів, яких необхідно дотримуватися при плануванні вирощування і проведенні агротехнічних заходів. Залежно від місця вирощування та кліматичних і ґрунтових умов

підходи до обробітку ґрунту з посівом також будуть різними. Основними рекомендаціями для розрахунку потреби в добривах повинні бути результати аналізу ґрунту і оцінка очікуваної врожайності з урахуванням видалення поживних речовин рослинами в період вегетації. А при встановленні частоти вирощування не варто враховувати тільки високу ціну майбутнього збору врожаю, тому що тоді не вдасться уникнути зростання захворюваності і псування рослин. Крім того, соняшник як трохи важкий для ґрунту в плані інтенсивного мінерального і водного живлення, з дуже частим вирощуванням на тому ж місці протягом тривалого часу, може погіршити умови вирощування інших рослин в сівозміні.

Компоненти, які будуть продовжувати збільшувати валовий збір насіння, включають наступні фактори:

- сучасні високопродуктивні гібриди. На думку вчених, грамотний підбір гібрида забезпечує 35% врожайності, решта - агротехнологічні та кліматичні фактори. Перевагу слід віддавати посухостійким гібридам, високомасляним гібридам, стійким до вилягання і осипання, адаптованим до континентального клімату.

- якісне насіння соняшнику. Високі врожаї досягаються за допомогою посівного матеріалу масою 1000 насінин не менше 50 г. Крім того, схожість для гібридів повинна бути не менше 85%, для сортів - не менше 87-92%.

За результатами проведених експериментів, використання великого насіннєвого матеріалу забезпечило зростання врожайності на 16-18% по відношенню до посіву некаліброваним посівним матеріалом.

- профілактичні заходи і боротьба з хворобами і шкідниками. Позитивний ефект досягається шляхом поєднання протруювання насіння з обробкою мікродобривами та стимуляторами росту.

- дотримання сівозміни.

Завдяки зростаючому попиту на насіння соняшнику спостерігається значне збільшення посівних площ під цією культурою. За кілька років його частка в структурі посівів перевищила 20%.

Виконання мінімального терміну повернення на поле, який для соняшника становить 7-8 років, є однією із основних умов отримання високих і стійких врожаїв сільськогосподарських культур.

У лісостепу кращими попередниками для соняшника є кукурудза, озима пшениця, картопля. У Степу найбільших результатів досягає розміщення після зими пшениці, яку сіяли після бобових культур, кукурудзи на силос, чорного або зайнятої пару.

-передпосівна обробка ґрунту.

Весняне закриття вологи відразу після досягнення фізичного дозрівання ґрунту. Залежно від стану поверхні культивування здійснюється за допомогою шлейфів, легких чи зубовиз борін;

Передпосівна культивація проводиться на глибину проходження сівалки з утворенням щільного вологого ложа, покритого пухким шаром ґрунту. Рекомендована глибина для насіння соняшнику враховується: у важких - 4-5, у легких - 5-6 см. При розміщенні в більш глибокому шарі схожість зменшується.

- сприятливі умови для посіву соняшнику при посіві проводять не більше 4 годин після передпосівної обробки.

- оптимальна густота рослин і метод посіву повинні враховувати практичний досвід і наукові експерименти, які показують, що щільність понад 70 тис/га неефективна в будь-яких умовах.

Традиційно соняшники висівають просапною сівалкою за пунктирним способом з шириною міжрядь 70 см.

Альтернативою класичній схемі сівби є суцільна сівба, впровадження якої передбачає використання високопродуктивних гібридів, якісних вихідних гербіцидів, сучасних посівних комплексів і відповідної збиральної техніки.

При суцільному способі посіву насіння розміщують з шириною ряду 10-25 см і на відстані 1,5-2 см один від одного по рядку. Цей спосіб використовується для посіву культур, які виробляють урожай з невеликою площею підживлення (зернові, горох, гречка, однорічні і багаторічні трави і т.д.). Для цього використовуються дискові та сошникові сівалки.

При порівнянні з класичним методом посіву, вимоги до передпосівного обробітку значно нижчі. Якщо посів проводиться універсальним зерновим посівним комплексом, то, як правило, від одного обробітку можна відмовитися. Це дає економії 7-8 л/га дизелю та зменшує собівартість посіву. Крім того, менше амортизації техніки та нижчі втрати вологи.

«Сівбу проводять пневматичним посівним комплексом із міжряддям 12,5 см (чи 16,7 на важких ґрунтах, схильних до залипання).

Глибина при цьому не відрізняється від класичного методу і має визначатися сортом та гранулометричним станом ґрунту. Критично важливо, щоб встановлена глибина не відрізнялась по всьому полю. Такі конструктивні особливості характерні у всіх сівалок точного висіву.

Попри хаотичність розподілу рослин норма на квадратний метр має зберігатися. При нормі в 70 тис. шт./га в будь-якому місці поля ви маєте отримати 7 рослин на квадратному метрі. Сівалки повинні мати достатню точність розподілу посівмату. Норма на гектар може бути збережена як і в класичному методі посіву. Є практика збільшення норми посіву на 10%. За рахунок більш рівномірного розподілу площі живлення продуктивності поля вистачає для вирощування більшої кількості рослин. При підвищенні норми посіву має бути співрозмірне збільшення і норми живлення, але це не обов'язково» [27].

Комплексна боротьба з бур'янами, оскільки погана боротьба з бур'янами призводить до пригнічення соняшнику та втрати врожаю щонайменше на 10-20%.

Оптимальний режим поживний. Для утворення насіння 1 ц потрібно 4-6 кг азоту, 2-3 кг фосфору, 10-12 кг калію. Але для розрахунку точних доз мінеральних добрив необхідно регулярно стежити за агрохімічним станом ґрунту.

Своєчасне збирання соняшнику, оскільки через пізній час збору врожаю втрачається від 5 до 10% врожаю.

Дотримання рекомендацій наукових установ та впровадження інтенсивних технологій вирощування соняшнику може дозволити реалізувати генетичний потенціал культури, сприятиме збереженню родючості ґрунтів і підвищенню валового збору насіння.

Тому для більш якісного висіву соняшнику була запропонована удосконалена технологія шляхом заміни висіваючого агрегату.

Ці зміни дозволять збільшити продуктивність та якість висіву і цим самим збільшити врожайність даної культури.

Технологічна карта вирощування соняшника на підприємстві приведена (додаток В). ФГ «Лік» використовує класичну технологію вирощування соняшника, зокрема посів пунктирним способом.

На наш погляд, необхідно застосовувати нову технологію вирощування соняшника, а саме суцільний посів. Проведемо обґрунтування такого заходу.

Для цього необхідно розрахувати витрати на паливо, витрати на оплату праці тощо методика розрахунку приведена у додатку Б.

Всі результати розрахунків приведені в таблиці 3.1.

Визначаємо економічний ефект від впровадження нової технології за формулою

$$E_{ef} = (\sum B_{\bar{o}} - \sum B_n) - E_n \cdot K_{inv} \quad (3.1)$$

де $\sum B_{\bar{o}}$, $\sum B_n$ – технологічні витрати за базовою і новою технологією;

K_{inv} – капітальні інвестиції (купівля нової сівалки), $K_{inv}=670000$ грн.;

E_n – нормативний коефіцієнт капітальних інвестицій.

Додатковий ефект від отримання додаткової урожайності при впровадженні нової технології для соняшника 7%., отже, якщо ціна за тону 15300 грн (на 2023 р.), середня урожайність 2,5 т/га, а площа посівів 50га, то $15300 \times 2,5 \times 50 = 187500$ грн.

Таблиця 3.3 - ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ВИРОЩУВАННЯ сояшнику (ЗАПРОПОНОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ)

Культиура	Сояшник	Норма висіву, пос.од.	0,3
Сорт	ПР 63 А 90	Площа посіву, га	50
Репродукція посіву	F-1	Сер. відстань перевезень, км	10
Попередник		Собівартість 1т-км, грн	2

Урожайність основної продукції, ц/га	25
Валовий збір основної продукції, ц	1250,0
Урожайність побічної продукції, т/га	0,0
Валовий збір побічної продукції, т	0,0

№ п/п	Назва операції	Фізичний об'єм	Склад агрегату		коєф. переводу трактора в етанол	Етанолний об'єм, ум.єт.га	Змінна норма вироботу, т (га)	кількість нормозмін час змінн., год.	обслуговуючий персонал, чол	Витрати основних виробничих ресурсів								РАЗОМ	
			Енергетичний забір	Марка сільсько-господарської машини						затрати праці		дизельне паливо		ІНШІ ДОПЛАТИ	добрива та засоби захисту рослин	насіяння	послуги автопарку		
										Л-год	грн	кг	грн				грн	грн	т-км
1	Лущення стерні	50 га	МТЗ-1523	ЛДГ-15	1,50	8,33	63,00	0,79	7	1	5,56	351,67	349,00	17 450,00	77,37			17 879,03	
2	Навантаження мікробрига (капіт хвор.1,5ц/га)	7,5 т	МТЗ-80	ПФ-0,5	0,70	0,35	105,00	0,07	7	1	0,50	31,65	1,73	86,25	6,96			124,86	
3	Транспорт. та ввнес. мікробрига (150 кг/га)	50 га	МТЗ-892	МВД-900	0,79	7,90	35,00	1,43	7	1	10,00	633,00	213,35	10 667,50	139,26	45 000,00		56 439,76	
4	Глибока оранка	50 га	Д-Дір	ПТК-9-35	2,20	90,00	15,40	3,25	7	1	22,73	1 438,64	1 500,00	75 000,00	316,50			76 755,14	
	Всього по осінньо-зимовому періоду										38,78	2 454,95		0,00	540,09			151 198,79	
5	Закриття вологи (весняне боронування)	50 га	МТЗ-1523	С-21 + 21 БЗТ-1	1,50	4,77	110,00	0,45	7	1	3,18	201,41	70,00	3 500,00	44,31			3 745,72	
6	Підвезення води (250 літа розчин)	12,5 т	Т-150Ж	РЖТ-10	1,50	5,25	25,00	0,50	7	1	3,50	221,55	23,33	1 166,67	48,74			1 436,96	
7	Оброб посівів герб.	50 га	МТЗ-80	ЕКО-2000	0,70	3,39	62,00	0,81	6	1	4,84	306,29	49,00	2 450,00	67,38	30 000,00		32 823,67	
8	Навантаження насіння	0,21 т		вручну			20,00	0,01	7	4	0,29	18,61		0,00	4,09			22,70	
9	Підвезення насіння	0,21 т		Т-16М	0,30	2,10	20,00	0,01	7	1	0,07	4,65	0,42	21,00	1,02			26,68	
10	Завантаження сівалок, посів сояшнику	50 га	Д-Дір	Д-Дір	2,20	18,67	41,25	1,21	7	1	8,48	537,09	170,00	8 500,00	118,16	30 000,00		39 155,25	
11	Доскодав боронування	50 га	МТЗ-80	С-11 + 4х3 ОР-0,7	0,70	4,72	51,90	0,96	7	1	6,74	426,88	60,00	3 000,00	93,91			3 520,79	
12	Боронування по скодах	50 га	МТЗ-80	С-11 + 4х3 ОР-0,7	0,70	7,16	34,20	1,46	7	1	10,23	647,81	80,00	4 000,00	142,52			4 790,32	
13	Підвезення води (250 літа розчин)	12,5 т	Т-150Ж	РЖТ-10	1,50	5,25	25,00	0,50	7	1	3,50	221,55	23,33	1 166,67	48,74			1 436,96	
14	Оброб посівів нас. БІ-58	50 га	МТЗ-80	ЕКО-2000	0,70	3,39	62,00	0,81	6	1	4,84	306,29	49,00	2 450,00	67,38	4 000,00		6 823,67	
15	Навантаження мікробрига (аміачна сеп. 150 кг/га)	7,5 т		вручну			20,00	0,38	7	4	10,50	664,65		0,00	146,22			810,87	
16	Транспортування мікробрига (аміачна сеп.150кг/га)	7,5 т	МТЗ-892	2 ПТС-4	0,79	1,83	22,70	0,33	7	1	2,31	146,40	40,13	2 006,25	32,21			2 184,86	
17	Рихлення мікрояр. з внесенням мікробрига (Перший мікроярідний)	50 га	МТЗ-80	КРН-4,2	0,70	16,33	15,00	3,33	7	1	23,33	1 477,00	195,00	9 750,00	324,94	90 000,00		101 551,94	
18	Рихлення мікрояр. з підпоранням (Другий мікроярідний)	50 га	МТЗ-80	КРН-4,2	0,70	16,33	15,00	3,33	7	1	23,33	1 477,00	225,00	11 250,00	324,94			13 051,94	
	Всього по весняно-літньому періоду										105,17	6 657,18		0,00	1 464,58			211 362,34	
19	Збирання урожаю	50 га		К-Туанго 570			15,10	3,31	7	1	23,18	1 467,22	325,00	16 250,00	322,79			18 040,01	
20	Транспортування зерна з поля на тх	125 т		КАМАЗ-5510			37,75	3,31	7	1	23,18	1 467,22		0,00	322,79	1 250	2 500,00	4 290,01	
	Всього по збиральному періоду										46,36	2 934,44		16 250,00	645,58			22 330,01	
В С Ъ О Г О						155,78		26,3			380,62	21 158,70	3 374,3	168 714,33	4 654,91		2 500	384 911,15	
В розрахунку на 1 га						3,12		0,53			7,61		67,49	3 374,29	93,10		50,00	7 688,22	
В розрахунку на 1 т						0,12		0,02			0,30	16,93	2,70	134,97	3,72		1,0	307,93	

У другому розділі роботи наведені результати функціонально-вартісного аналізу з виявленими можливими резервами на суму 14266.68грн.

Тоді загальний ефект

$$E_{ef} = ((410528,36 - 384911,15) + 14266.68 + 187500) - 0,1 \cdot 670000 = 160383,89 \text{ грн.}$$

Виходячи з розрахунків проведених видно, що впровадження нової технології є більш вигідно ніж продовження застосування базової, особливо якщо площу посіву не менш ніж 50га.

Розрахуємо строк окупності капітальних інвестицій за формулою

$$T_{ок} = \frac{K_{ынв}}{E_{ef}} \quad (3.13)$$

$$Ток = 670000 / 160383,89 = 4,2 \text{ роки.}$$

Отже, для підприємства доцільно впроваджувати нову технологію.

Пропонуємо вище перераховані заходи на розгляд директору, для впровадження на підприємстві та покращення ефективності його господарської діяльності.

ВИСНОВКИ

Ефективність визначається здатністю підприємства виживання в мінливих зовнішнього середовища та рівнем задоволеності потреб всіх структурних складових підприємства.

Економічний ефект виявляється у будь-якому корисному результаті, оціненому за його вартістю. Такий результат може бути виражений у прибутку або економії витрат та ресурсів. Його величина є абсолютною і залежить від масштабів виробництва та економії витрат.

Економічна ефективність полягає у здатності компанії генерувати доходи з різних ресурсів, що перебувають у її розпорядженні. Це визначається як результат доходів, отриманих від застосування цих ресурсів.

Ефективна діяльність передбачає досягнення максимального результату за рахунок наявних ресурсів або досягнення певного результату з мінімальними витратами ресурсів. Це вимагає врахування економічного ефекту та використаних ресурсів або витрат. Такий підхід є загальноприйнятим для оцінки ефективності господарської діяльності.

Щоб досягти позитивного результату у подальшому розвитку, підприємство повинно враховувати перспективні ринкові потреби. Однак можливі труднощі у впровадженні нових технологій через фінансові обмеження або недостатню кваліфікацію персоналу. Розвиток нових технологій вимагає не лише значних витрат, а й більш досконалих знань і вмінь, що можливо досягти за допомогою зміцнення зв'язків науки з виробництвом.

Оптимізація управління є одним з ключових напрямків підвищення ефективності діяльності підприємств. Це досягається шляхом модернізації планування, впровадження управлінського обліку, реорганізації технічних і технологічних аспектів управління, а також застосування соціально-психологічного управління та відновлення конкурентоспроможності.

Виявлення резервів для зростання обсягу випуску продукції, зниження собівартості та підвищення рентабельності є важливим етапом у покращенні економічних показників діяльності організацій.

Одним із ключових аспектів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є досягнення значного зростання обсягу виробництва продукції за кожен одиницю витрат матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Це можливо лише за умови належної державної підтримки, оскільки крім того що впливає російсько-українська війна ще й належить до зони ризикового землеробства.

Основними видами діяльності ФГ «Лік» є рослинництво, а саме вирощуванням пшениці озимої, ячміння озимого та ярого, кукурудзи на зерно, ріпаку, соняшнику тощо; за статутом може займатися переробним виробництвом, роздрібною торгівлею.

Аналіз рентабельності господарської діяльності показує її не стійке підвищення з 2018 р. до 2022р., та зниження у 2022 р.

ФГ «Лік» добре адаптується на ринку. Підприємство проводить ефективну господарську діяльність, рентабельною є продукція рослинництва, зокрема вирощує експортоорієнтовні культури (наприклад, соняшник).

На підприємстві працює постійно 4 працівника, сезонних працівників не залучають.

Виробіток збільшився, тому що за цей час істотно виросли ціни на продукцію. Фондовіддача зменшилася, тому що за цей період відбувалося оновлення основних засобів, тому і продуктивність праці збільшилася.

Проте, за даними наших досліджень господарської діяльності ФГ «Лік», виявлено наступні недоліки, зокрема вирощування врожаю просапних культур займає майже 57%, порівняно з іншими культурами вони найбільше виснажують ґрунт, що негативно впливає на його родючість, тим самим знижуючи можливість отримання високих врожаїв в майбутньому, що, з іншого боку, незабаром може негативно вплинути на ефективність розвитку

господарської діяльності підприємства, а тому постає нагальне питання запровадження обґрунтованих сівозмін тощо.

ФГ «Лік» використовує класичну технологію вирощування соняшника, зокрема посів пунктирним способом.

В роботі розвинуто метод економічної динаміки об'ємних і темпових величин для оцінки темпів приросту факторів сільськогосподарського виробництва в загальних темпах приросту прибутку, враховуючи внесок інноваційного розвитку, та подальшого застосування в управлінні.

Підвищення виробництва продукції можливе за рахунок збору врожаю у оптимальні строки, необхідно скоротити простой машинних агрегатів з різних причин, раціонально організувати робочі місця.

Серед основних напрямів по підвищенню ефективності виробництва можна запропонувати деякі шляхи: впровадження прогресивних виробничих технологій; впровадження здобутків інноваційного розвитку та передового досвіду; вдосконалення структури виробництва і системи управління; підвищення конкурентоспроможності й якості продукції; різноманітний розвиток та удосконалення економічного функціонування підприємства.

Для аграрного підприємства одним із головних напрямів поліпшення ефективності виробництва є покращання використання земельних ресурсів (відтворення родючості ґрунтів) та зростання урожайності.

Виходячи з проведених розрахунків, впровадження нової технології є більш вигідним ніж продовження застосування базової, тобто можна отримати економічний ефект 160383,89грн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: Підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Валуєв Б. І. Необґрунтованість концепції антикризового фінансового управління промисловим підприємством / Б. І. Валуєв, Ю. Б. Валуєв, Ф. Н. Узунов // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2013. - № 2. - С. 197-205. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2013_2_25.
3. Гевко О. Б., Шведа Н. М. Стратегічне управління: навч. посіб. Тернопіль, 2018. 152 с.
4. Гетьман О.О. Економіка підприємства: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Гетьман О.О., Шаповал В.М. - К.: Центр навчальної літератури, 2006.-488с.
5. Господарський кодекс України / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: 2003. – 344 с.
6. Гуцайлюк З. В. Облік витрат: нові підходи до формування інформаційної системи / З. В. Гуцайлюк // Незалежний аудитор. - 2016. - № 16. С. 11-17. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Na_2016_16_5.
7. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»/ за редакцією д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця – Житомир, ПП «Рута», 2003. 680 с.
8. Економіка виробничого підприємництва: Навч. посіб./ Й.М. Петрович, І.О. Будіщева, І.Г. Устінова та ін.; За ред. Й.М. Петровича. - К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. 405с.
9. Закон України Про оренду землі: Закон України станом на 6.10.1998 р. № 161-XIV. Верховна Рада України. Київ : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14?find>

10. Закон України Про фермерське господарство: Закон України станом на 19.06.2003 р. № 973-IV. Верховна Рада України. Київ : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
11. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про фермерське господарство". Закон України станом на 31.03.2016 р. № 1067-VIII. Верховна Рада України. Київ : URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1067-19/conv/print14607283927290>
12. Івахненко С.В. Інформаційні технології к організації бухгалтерського обліку: історія, теорій, перспективи. Наукове видання.- Житомир: АСА, 2001.- 416с.
13. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: Монографія / Петрова І.Л., Шпильова Т.І., Сисоліна Н.П. За наук. Ред. проф. Петрової І.Л – К.: Дорадо, 2010.-320с.
14. Кісіль М. І. Критерій і показники економічної ефективності малого і середнього бізнесу на селі *Економіка АПК*. – 2001. – № 8. – С. 59–64.
15. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник. – К.:«Знання», 2002.-350 с.
16. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 352 с.
17. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: Підручник. -К.: КНЕУ, 2000.-372 с.
18. Планування діяльності підприємства: Навч. посібник / За заг. ред. В.Є. Москалюка.- К.: КНЕУ, 2005.-384с.
19. Саблук П. Т., Хомин І. П. Розвиток аграрного сектору України: фінансовий аспект. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 45-51.
20. Сисоліна Н. П., Бордіян В.А. Господарська діяльність агропідприємств в умовах воєнного стану. *Проблеми і перспективи економічного розвитку в умовах модернізаційних процесів в Україні та світі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 12 груд. 2023 р., м. Кропивницький* / Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, каф. економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи ; [редкол.

: А.А. Тихий, В.В. Зайченко та ін.]. В 2х частинах. Ч.2. Кропивницький : РВЛ ЦНТУ, 2023.

21. Сисоліна Н.П. Інформаційне забезпечення підприємницької діяльності. Навчальний посібник / Сисоліна Н.П., Савеленко Г.В., Василенко Л.П.- Кіровоград: Лисенко В.Ф., 2013.- 248 с.

22. Сисоліна Н.П., Самборська Г.О. Напрями підвищення ефективності розвитку господарської діяльності підприємств. Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю : Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 жовтня 2018 р. – Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2018.- С. 151-152.

23. Фінансовий аналіз: Навч.посіб./ Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. - К.:КНЕУ, 2005.-592с.

24. Чепка В. В., Матяш О. К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. Економіка і суспільство. 2017. Вип. № 12. С. 649–655.

25. Чернявський А.Д. Антикризове управління підприємством: Навч. посіб. / А.Д. Чернявський. – К.: МАУП, 2006.-235с.

26. Чемерис А. Методи оптимізації в економіці. Навчальний посібник / Чемерис А., Юринець Р., Мицишин О. - К.: Центр навчальної літератури, 2006.152с.

27. <http://agro-business.com.ua/2017-09-29-05-56-43/item/2574-sutsilnyi-posiv-soniashnyku-ukrainskyi-dosvid.html>

28. ФГ «ЛІК» <https://opendatabot.ua/c/31969399>

ДОДАТКИ

Додаток 2
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку
25 "Спрощена фінансова звітність" (пункт 5 вимог)

ДОКУМЕНТ ПРИЙНЯТО

Фінансова звітність мікропідприємства

Підприємство

Фермерське господарство "ЛІК"

Територія КІРОВОГРАДСЬКА

Організаційно-правова форма господарювання фермерське господарство

Вид економічної діяльності вирощування зернових та технічних культур

Середня кількість працівників, осіб 3

Одиниця виміру: тис. грн. з одним десятковим знаком

Адреса, телефон вулиця Жовтнева, буд. 54, смт. НОВА ПРАГА, ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ РАЙОН, КІРОВОГРАДСЬКА

обл., 28042

Дата (рік, місяць, число)

за ЄДРПОУ

за КОАТУУ

за КОПФГ

за КВЕД

Коди		
2020	01	01
31969399		
3520355400		
110		
01.11		

0680623267

1. Баланс на
на 31 грудня 2019 р.

Форма № 1-мс

Код за ДКУД

1801006

Актив	Код рядка	На початок звітної року	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Основні засоби:	1010	192,9	1 488,8
- первісна вартість	1011	299,3	1 699,6
- знос	1012	(106,4)	(210,8)
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	192,9	1 488,8
II. Оборотні активи			
Заласи	1100	1 136,2	802,9
Поточна дебіторська заборгованість	1155	40,7	93,1
роші та їх еквіваленти	1165	-	-
Інші оборотні активи	1190	-	0,6
Усього за розділом II	1195	1 176,9	896,6
Баланс	1300	1 369,8	2 385,4
Пасив			
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Капітал	1400	12,0	12,0
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	737,7	1 384,8
Усього за розділом I	1495	749,7	1 396,8
II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	-	-
III. Поточні зобов'язання			
короткострокові кредити банків	1600	120,4	95,3
поточна кредиторська заборгованість за:			
товари, роботи, послуги	1615	176,1	840,2
розрахунками з бюджетом	1620	9,9	12,7
розрахунками зі страхування	1625	-	-
розрахунками з оплати праці	1630	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	313,7	40,4
Усього за розділом III	1695	620,1	988,6
Баланс	1900	1 369,8	2 385,4

Таблиця Б1 - Показники і формули для розробки технологічної карти

№	Показники	Формули
1	Загальну кількість пального на операцію за формулою:	$З_{вп} = П_v B,$ де $З_{вп}$ – загальні витрати на обсяг робіт, кг; $П_v$ – витрати пального на обробіток 1 га, кг; B – обсяг робіт, га;
2	Суму витрат на паливо за формулою:	$B_{п} = З_{вп} Ц,$ де $Ц$ - ціна за 1 л. палива, 50грн.
3	Визначаємо основну заробітну плату по тарифу за формулою:	$З_{осн} = З_{гт} \cdot Тф$ де $З_{гт}$- годинна тарифна ставка, грн./год; $Тф$ – фактично відпрацьований час, год.; $Тф = (B/H) Т_{зм}$ де B – обсяг робіт, га; H – норма виробітку на виконанні операції за зміну; $Т_{зм}$ – тривалість зміни.
4	додаткову заробітну плату та надбавку за класність за формулою:	$З_{дод} = З_{осн} \cdot \frac{K_{\partial}}{100},$ де K_{∂} - відсоток додаткової заробітної плати.
5	Надбавка за класність визначається за формулою:	$З_{кл} = (З_{осн} + З_{дод}) \cdot \frac{K_{л}}{100},$ де $K_{л}$- відсоток надбавки за класність (тільки для механізованих робіт).
6	Відрахування ЄСВ визначаємо за формулою:	$B_{соц} = (З_{о} + З_{\partial} + З_{кл}) \cdot \frac{K_{соц}}{100}$ де $K_{соц}$ - встановлена державою основна ставка ЄСВ у 2024 р, $K_{соц} = 22\%$